

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Utváření prostoru v kontextu dělnických ubytoven

Bc. Aleš Rubáš

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Diplomová práce

Utváření prostoru v kontextu dělnických ubytoven

Bc. Aleš Rubáš

Vedoucí práce:

PhDr. Tomáš Kobes, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

Robás
.....

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Tomáši Kobesovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval. Děkuji také dr hab. Katarzyně Kajdanek, prof. UWr za prvotní inspiraci na poli sociologie prostoru a místa.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	2
2.1 POJETÍ PROSTORU V SOCIÁLNÍCH VĚDÁCH	3
2.2 RELAČNÍ TEORIE PROSTORU A KONCEPTUÁLNÍ ŘEŠENÍ	5
3 METODOLOGIE	8
3.1 VÝBĚR VZORKU	9
3.1.1 <i>Ubytovny</i>	9
3.1.2 <i>Participanti/ky</i>	10
3.2 FIELDWORK	10
3.3 MODELOVÁNÍ PROSTOROVÝCH VZTAHŮ V GIS	15
3.4 ETIKA VÝZKUMU	19
4 ANALYTICKÁ ČÁST	21
4.1 UBYTOVNA BORSKÁ	21
4.1.1 <i>Ubytovna</i>	22
4.1.2 <i>Zaměstnání</i>	23
4.1.3 <i>Nákupy</i>	24
4.1.4 <i>Bývalé ubytovny</i>	25
4.1.5 <i>Předešlé bydlení</i>	26
4.1.6 <i>Místa původu</i>	27
4.1.7 <i>Volnočasové aktivity</i>	27
4.1.8 <i>Sociální příspěvky/služby</i>	30
4.1.9 <i>Zastávky bus</i>	30
4.1.10 <i>Zastávky tramvaj</i>	32
4.1.11 <i>Ostatní služby a občanská vybavenost</i>	32
4.1.12 <i>Vyhodnocení signifikantních míst</i>	33
4.2 UBYTOVNA DOUDLEVECKÁ/PRESSLOVA	35
4.2.1 <i>Ubytovna</i>	36
4.2.2 <i>Nákupní místa a Plaza</i>	38
4.2.3 <i>Zaměstnání a agenturní doprava</i>	39
4.2.4 <i>Volnočasové aktivity</i>	40
4.2.5 <i>Služby a ostatní občanská vybavenost</i>	42
4.2.6 <i>Trasa Ukrajina – Plzeň</i>	42
4.2.7 <i>Místa původu</i>	43
4.2.8 <i>Předchozí zkušenost s prací v zahraničí a předešlé ubytování</i>	43
4.2.9 <i>Vyhodnocení signifikantních míst</i>	44
4.3 SROVNÁNÍ DVOU UBYTOVEN	46
4.4 SHRNUÍ ANALÝZY	53
5 ZÁVĚR	58
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	61
7 SEZNAM FIGUR	63
8 RESUMÉ	64

1 ÚVOD

V letošním roce uplyne 90 let od publikování dnes již klasické studie chicagské sociologické školy *The Gold Coast and the Slum* od Harveyho Warrena Zorbauga (1929), zabývající se sociálními a geografickými procesy městského prostoru. Jejím předmětem byly především fenomény sociální, kulturní a geografické interakce v rámci utváření ghett nebo segregovaných a vyloučených lokalit. Zorbaugh provedl podrobnou analýzu „šedé“ zóny Chicaga (na území *Near North Side*), utvářející se ve stínu honosných mrakodrapů, kde bylo možné sledovat bohatou kulturní rozmanitost a odkrývat prvky segregačních procesů v období silné sociální změny. Jeho studie v sobě odráží pojetí města jako živoucího, komplexního organismu, který se skládá ze svých autentických částí – dohromady formující výslednou povahu urbánního prostoru. Zkoumané prostředí rozdělil do jednotlivých sociálních a geografických částí, jež se staly předmětem podrobného popisu a analýzy s ohledem na svůj vývoj, čímž poukázal na podstatný vliv historických procesů v rámci evoluce města jako specifického prostoru (Zorbaugh, 1929, s. xvii-xv). Zorbaughova studie je ukázkou formování a proměny města v kontextu střetávání se různých kultur a způsobů chování jednotlivců a skupin v urbánním prostředí v prvních dekádách 20. století.

Jak je však utvářen prostor střeoevropského města na počátku 21. století, který si střetem kultur – společně se stále se prohlubující sociální a kulturní stratifikací teprve prochází – zejména pod vlivem současné ekonomické konjunktury? Jedním z doprovodných znaků této proměny jsou i ubytovny. Podobně jako například obytné domy pro dělníky – segregované od bohatší části Chicaga, ovšem stále se nacházející v pěší vzdálenosti – můžeme evidovat podobnosti v kontextu současných ubytoven v našem prostředí. Ty představují ubytovací zařízení, která nabývají velice odlišných podob v závislosti na jejich účelu, organizaci, způsobu využití a samotném obyvatelstvu. Můžeme registrovat dělnické ubytovny, provázané s agenturním zaměstnáváním, poskytující dočasné či přechodné ubytování pro zahraniční pracovníky/ce. Stejně tak existují ubytovací zařízení, která pro osoby zatížené sociálními a ekonomickými problémy, reprezentují formu trvalejšího a mnohdy jediného možného způsobu bydlení, pokud se chtějí vyhnout životu na ulici. Ubytovny jsou již řadu let rozvíjejícím se fenoménem, který určitým způsobem zasahuje do podoby měst a obcí. V této souvislosti je především základní otázkou jaký vliv mají konkrétní zařízení na podobu městského prostoru a jak je prostor v kontextu těchto ubytoven utvářen?

Takto vymezený záměr práce má svoje opodstatnění, ovšem doprovází ho celá řada nejen metodologických, ale i teoretických obtíží, které jsou v první řadě spojeny s prostorem a místem, coby stěžejními koncepty mé výzkumné investigace. Proto se teoretická část textu snaží poukázat na úskalí a limitace doprovázející vymezení prostoru v sociálních vědách, budovaném na rozdílu mezi fyzickým a sociálním prostorem. Usiluje navíc o představení alternativ, které mají za cíl problémy s klasickou konceptualizací prostoru řešit, či je obejít. Zároveň nově představená pojetí prostoru vytváří metodologické výzvy spojené se způsoby výzkumu prostoru jako takového. Z tohoto důvodu je metodologická část textu věnována výzkumným nástrojům, na jejichž základě byl proveden sběr dat pro mou práci. Konkrétně jsou v metodologické části představeny zmíněné kvalitativní a geografické postupy, metody mapování prostoru (jak ze strany participantů, tak ze strany výzkumníka) a způsob výběru konkrétních ubytovacích zařízení i vzorku participantů. Na teoretickou a metodologickou pasáž navazuje stěžejní analytická část, ve které jsou představována a zhodnocována data získaná na základě předešlého terénního bádání. Analytickou část završuje srovnání prostorových modelů zkoumaných ubytoven a shrnutí, které představuje podrobnější analytické závěry.

2 TEORETICKÁ ČÁST

Prostor a místo nejsou jednoznačně definovatelné kategorie. Z toho důvodu je nutno se v jednotlivých podkapitolách teoretické části vypořádat se základními otázkami a definicemi: co je to prostor; co je to místo; a čím jsou tyto kategorie vůbec vymezeny. Problematičnost prostoru je zřejmá již z diskuzí, které stojí u zrodu dvou odlišných pojetí, označovaných obvykle jako kontejnerový a relacionistický model spojený se jmény Isaaca Newtona a Gottfrieda W. Leibnize.

Newton předpokládal prostor, který je nezávislý na existenci fyzických těles, neboť tělesa jsou do něj dodatečně vložena (srov. Hatfield, 2006, s. 119-120; Jánský, 2008, s. 2). Mimo to, Newtonova teorie přinesla distinkci mezi absolutním a relativním: vysvětluje, jak v praxi může být absolutní pohyb rozlišen od relativního a jak lze absolutní prostor prokázat. Své pojetí prostoru dokazoval experimentem s vědrem naplněným vodou, který visí na provazu a rotuje kolem své osy. V *The Principia: Mathematical principles of natural philosophy* (1999) ho Newton popisuje následujícím způsobem:

„Pokud vědro visí z velmi dlouhé struny a je kontinuálně otáčeno, dokud se struna pevně nezkrotí, a pokud je vědro načež naplněno, je v klidném stavu s vodou a pak je najednou nějakou náhlou silou donuceno změnit směr, a jak se struna rozmotává, vědro na chvíli zachová tento pohyb; poté se očitne hladina vody na první úrovni (plochá), stejně jak tomu bylo před tím, než se nádoba začala hýbat. Ale poté, co nádoba pomocí síly postupně vyvinuté na vodu, také způsobila, že se voda začala citelně točit a postupně ustupovat z prostředku a vystupovat na okraje kbelíku, zaujímat konkávní tvar a s ještě rychlejším pohybem, vystoupá výš a výš, až dokončí své obraty totožně ve stejnou dobu jako nádoba, a zaujme v nádobě relativní klid (Newton, 1999, s. 412-413).“

Výsledek pokusu nám říká, že je možné vždy ve vědru vypočítat křivku i v situaci, kdybychom si představili, že okolí bude bez jiných objektů a to, co zůstává jako jedinou možností a vůči čemu se voda ve vědru vztahuje/rotuje, je prostor, který se stává absolutním měřítkem věcí a pohybů v něm (Janský, 2008, s. 4-5). Shrneme-li Newtonova klíčová východiska, stojí před námi obraz prostoru, který nic neobsahoval a do nějž bylo vše situováno či vloženo jako do jakéhosi kontejneru.

Oproti tomu Leibniz navrhoval jiné pojetí prostoru. U něj je prostor řádem založeném na jevech, které koexistují, je výsledkem vztahů mezi objekty; mezi dvěma a více body. Relacionistickou perspektivu chápe tak, že neexistuje prostor jako něco vnějšího. Prostor je zakotven uvnitř procesů a vztahů. Jinými slovy, prostor neobsahuje dané jevy a procesy, ale tyto jevy koncipují/konstruují svůj vlastní relační prostorový rámec (Harvey, 2006, s. 123-124). Z Leibnizovi pozice je patrné odmítnutí, že by prostor byl „reálnou“ substancí. Pohledem této relační perspektivy je totiž prostor reprezentován důsledkem konkrétních uspořádání (Leibniz & Clarke, 1998, s. 8-25). Jinými slovy, podoba a rys prostoru jsou formovány tím, které objekty a vztahy ho konstituují; tj. jaká je podoba daných vztahů mezi objekty. To co je zde relevantní, je vztah konkrétního objektu ke svému okolí: objekty samotné se stávají vzájemnými měřítky.

2.1 Pojetí prostoru v sociálních vědách

Přestože fyzika pod vlivem Einsteinovy teorie relativity kontejnerový model prostoru opustila, pro sociální vědu je tato kontejnerová perspektiva stále hlavním východiskem. To je možné demonstrovat u Maurice Halbwachse (1980, 1992) nebo u Pierra Bourdieho (1985, 1991). Halbwachs konceptualizuje prostor ve vztahu ke kolektivní paměti a v jeho vymezení si lze

povšimnout důsledků kontejnerového modelu. Halbwachs předpokládá dvojí pojetí prostoru, v němž proti sobě staví prostor fyzikální a sociální (srov. Halbwachs, 1980, s. 128-155). Zatímco fyzický prostor je koncipován jako sféra, do níž je situováno lidské vědomí, sociální prostor je spojován s mentálními obrazy určitého prostoru. Zde již nejde o jeden univerzální prostor, ale o jeho mnohočetné reprezentace.

„(...) nikoliv pouze těch, které vyplývají z fyzického rozdělení členů v rámci města, domu nebo bytu, ale i mnoho jiných typů - vykreslují svou formu nějakým způsobem územně a získávají své kolektivní vzpomínky v takto definovaném prostorovém rámci. Jinými slovy, existuje tolik způsobů, jak reprezentovat prostor, kolik existuje skupin (Halbwachs, 1980, s. 155).“

Halbwachs v případě reprezentací předpokládá, že velice často jde o velmi naivní představy prostoru vyplývající z určitých konvencí a předsudků. Proto navrhuje při výzkumu sociálního prostoru od těchto představ odhlédnout ve prospěch jeho přirozených rysů, takovým sociálním prostorem míní například právní, ekonomický či náboženský prostor. Tyto oblasti však již nevystupují jako výhradní sféra lidské činnosti jako v případě reprezentací prostoru, ale jako reálná, autonomní entita nezávislá na individuálním vědomí. Výsledkem takové konceptualizace je dvojitý kontejner. První je tvořen fyzikálním prostorem, v němž se odehrává sociální život člověka, který svojí činností utváří prostor sociální, jenž je možné charakterizovat prostřednictvím jeho specifických rysů či struktur, majících potenciál ovlivňovat myšlení a jednání konkrétních jednotlivců (Kobes, 2018, s. 72).

Obtíž vyplývající z takto vymezeného prostoru spočívá v tom, že to, co bylo nejprve vymezeno jako produkt lidské činnosti, je potom studováno jako něco, co je vzhledem k jednotlivci vnějšího, všeobjímajícího či transcendentního. Nahrazování imanence transcendencí, tolik typické pro konceptualizaci sociálního prostoru, lze nalézt i v sociologii Pierra Bourdieua.

Sociální prostor Pierra Bourdieua funguje na dvou základních principech, kterými jsou distribuce a diferenciacce. Ve své podstatě, si lze takový prostor vykreslit jako souhrn různých diferenciovaných arén, mocenských polí, kde na základě distribuce určitých zdrojů, probíhá individuální či skupinový konflikt k jejich přístupu. Zároveň uvnitř těchto polí vystupují mocenské vztahy jako něco absolutního/nezávislého a individua nebo skupiny individuí zaujímají v takovémto prostoru relativní pozici. Bourdieu následně definuje postavení ve

společenském prostoru na základě pozic, které člověk zaujímá v různých polích, ve kterých se pohybuje, přičemž každé toto pole má své vlastní strukturální vlastnosti, hierarchii, pravidla a logiku (srov. Bourdieu, 1985, s. 196-197; Wacquant, 2002, s. 23).

Každé pole tak vzhledem k jednotlivci vystupuje jako absolutní měřítko a stává se prostředníkem mezi širším sociálním kontextem a konkrétními skupinami či jednotlivci. Rovněž zde je typické nahrazování imanence transcendentí podtrhující kontejnerovou povahu sociálního pole. Nejprve se k sociálnímu poli přistupuje jako produktu lidské činnosti. Když je však toto pole zkoumáno především v jeho strukturálních rysech, nabývá transcendentní povahy a ve chvíli, kdy se Bourdieu zaměří na jednání sociálních aktérů, je dimenze pole upozaděna a je sledována pouze tato aktérská činnost, která se ovšem neustále poměřuje v měřítku absolutního kontejnerového prostoru, vedoucího vždy k dilematu vyplývajícího z rozdílu mezi absolutním a konkrétním, strukturou a jednáním. Relační model prostoru umožňuje podobná dilemata opustit.

2.2 Relační teorie prostoru a konceptuální řešení

V perspektivě relačního modelu zůstává klíčovým výše zmíněný Leibnizův předpoklad, že prostor je efektem vztahu mezi dvěma a více body, kdy není potřeba vnější absolutní entity; ale jsou to tyto body, které vzhledem k sobě se stávají vzájemnými měřítky, a jejichž povaha je určena vztahem mezi nimi. Prostor je důsledkem těchto vztahů. Tato premisa naznačuje, že prostor nikdy nevystupuje jednoduše jako fixní danost, ale že jde o kontinuální proces. To je další podstatná vlastnost relačně vymezeného prostoru. Prostor je je procesusální záležitost, v níž jde především o podchycení dynamiky vztahu mezi jednotlivými body. Ovšem takto zdánlivě snadno koncipovaný prostor – jako efekt vztahu mezi body – se začne problematizovat při pokusech vysvětlit, čím jsou jednotlivé body vymezeny.

V eukleidovské geometrii je bod definován negativně – v Eukleidově spise *Základy (Elementa)* „bod jest, co nemá dílu (Servít, 1907, s. 1)“. Relační teorie prostoru od takového pojetí ustupuje a snaží se koncipovat bod jako složeninu či průsečík vztahů. Tento předpoklad se promítá především pro vymezení „místa“. To bychom mohli charakterizovat jako určitý „punktualizovaný bod“ v rámci *punktualizace*, kterou představil Michel Callon (1991, s. 152-153) pro teorii *actor-network*. Punktualizace je ve své podstatě metodologický identifikační nástroj, kdy je možné vytvořit, navrhnout, vypořádat a identifikovat konkrétní uzel (bod) nějaké komplexní sítě aktérů, který odpovídá povaze černé skříňky. Vyjadřuje

v zásadě vztah, ve kterém jsou složité aktérské sítě uzavřeny do jednoho bodu, „puntu“. Zde je pak u sítí uzavřených do těchto bodů možné vysledovat jejich propojenost s dalšími aktérskými sítěmi.

V kontextu tématu mé práce, takový uzel představuje konkrétní ubytovna a další využívaná místa, která v tomto smyslu ztělesňují jakousi obrácenou černou skříňku, a kdy má role jako výzkumníka je hledat specifické sítě, se kterými je ve vzájemném vztahu. Tento přístup si vyžaduje další analyticko-deskriptivní a kvalitativní metody, které hlouběji prezentuji v následující části práce věnované metodologii.

Místo či událost tedy můžeme chápat jako určitý časo-prostorový uzel. Představme si jej ve specifiku prostoru ubytovny. Pracovní ubytovna, vlastněna kupříkladu agenturou, koexistuje, zaujímá nějaký prostor, vytváří ráz svého urbánního okolí, ale ne tím, že je pouhým místem v prostoru, ale tím, že ubytovna je sama o sobě událostí. Je uzlem, který spojuje vzájemné vztahy a účinky různých časů, prostorů, aktérů. Mohla by nás propojit ku příkladu s nepřehledným množstvím sítí mobility, původu, pracovních pozic, infrastruktur, výdělečných subjektů a mnoho dalšího co vytváří charakter daného uzlu. Tím, že se určité procesy na tomto místě dějí, ho oživují, utváří a udržují jeho existenci. Shrneme-li základní charakteristiky takového bodu z relační perspektivy, stojí před námi představa místa, kterou můžeme definovat jako jakési energické jádro, uzel spletený z kanálů a proudů síťových (čas)prostorů. Takto definované místo odpovídá tomu, co Kim Dovey (2010) ve své práci konceptualizuje jako *asambláž*.

Jak v actor-network teorii, tak v Doveyho pojetí prostoru a místa existují průsečíky s myšlenkami Deleuzeho rhizomatické ontologie. Rhizom je v tomto případě metaforou pro způsob nahlížení prostoru/místa jako decentralizované síťové propojenosti. Základní otázkou v takové perspektivě je, jak jsou prostorová identita a místo formovány – jakým způsobem „se stávají“ (*becoming*). Místo je definováno jako dynamický soubor, což si lze ekvivalentně představit pod zmíněným zauzlením: jedná se o teritorializovanou *asambláž* sestávající současně z materiálních a duševních jevů; ze sociálních i přírodních subjektů i objektů (Dovey, 2010, s. 7). Takové místo je vhodné vnímat jako „stav věcí/událostí“, velice obecně si jej lze představit jako celek: „jehož vlastnosti vyvstávají z interakcí mezi částmi (De Landa In Dovey, 2010, s. 9)“. Přičemž tyto části jsou akumulované, smíchané a různě seskládané a mohou tvořit různé další *asambláže*. Dovey tak rozmýšlí na příkladu ulice, která:

„(...) není věcí, ani to není pouze souhrn diskrétních věcí. Budovy, stromy, auta, chodníky, zboží, lidé, znaky, atd. vše se stává ulicí, ovšem je to spojení mezi nimi, co je tvoří asambláží nebo místem. Jedná se o vztahy budov-chodníku-silnice; toky dopravy, lidí a zboží; propojení veřejného a soukromého prostoru a této ulice s městem, které ji dělá „ulicí“ a odlišuje ji od ostatních míst, asambláží jako jsou parky, náměstí, dálnice, nákupní střediska a tržnice (Dovey, 2010, s. 16).“

Dynamičnost asambláže je – (nejen) v tomto ilustrativním příkladu – dána proměnlivostí stavů věcí; toky infrastruktury, zboží, života či peněz. Tím jak se mohou měnit populace: umírat, rodit se, migrovat; tím jak roste a ubývá vegetace; tím jak se může přetvářet architektura města, vznikat nebo zanikat výstavby apod. Všemi těmito a podobnými jevy se může akumulovat výsledná podoba souboru asambláže, přičemž každé místo této asambláže tvoří nějakou další, jež rovněž propojuje praxi a věci. Všechna taková prostorová propojení, aktérství a toky vzájemně figurují spolu s reprezentativními naracemi daných participantů. Místo nahlížené jako asambláž, je jako v případě síťového zauzlení (působení v rámci sítě) souvislou multiplicitou jednotlivých částí. Asambláž nám dovoluje sdílet jak makro, tak mikro úroveň: jde totiž o soubor nejen časo-prostorových praxí, ale i významů. Není tedy na místě mluvit pouze o nějaké geografické poloze, ale rovněž o intenzitě zkušeností. Koncepce asambláže dovoluje chápat místo v jeho každodenní praxi. Umožňuje propracovanější perspektivu k prostorové struktuře či územnímu rozvrhu a dovoluje pochopit jindy očištěné dualismy jako sociální i geografickou uzavřenost – otevřenost; rozdílnost – stejnost; nebo globálnost a lokálnost (Dovey, 2010, s. 17-30).

Pravidelnou vlastností takto vymezených asambláží je jejich teritorialita. Teritorialitou nejsou myšleny pouze hranice zkoumaného místa, ale rovněž nějaká vnitřní identičnost a pojící rysy. V případě asambláže jakou je ubytovna, můžeme detekovat její teritorializaci v konkrétní budově, vztahující se ke konkrétnímu období. Dovey předpokládá, že takové hranice a vlastnosti jsou zřetelné v čase a prostoru, kdy můžeme zaregistrovat inkluzivní a exkluzivní tendence k určitým profilům aktérů. Jinými slovy asambláž jakou je například „komunita zahraničních dělníků“ je teritorializována v „ubytovně“ apod. V každé takto pozorovatelné situaci dochází k nějakému typu sociální či prostorové inkluze/exkluze s cílem přijmout nebo odmítnout členy/ne-členy daného místa. Další místa, jako například veřejná prostranství, jsou ve své teritorialitě relativní a vždy záleží na specifikách daného případu. Teritorializace

asambláže je souborným jevem, jež formuje totožnosti z rozdílností a formuje nějaký „stabilizovaný“ komplex z jednotlivých částí (Dovey, 2010, s. 18).

Díky této optice je možné opustit předpoklad vnějších struktur, které by determinovaly povahu prostoru a reprodukovaly výše postulované problémy. Přijmeme-li výchozí pozici, že prostor je důsledkem relací mezi body, místy a různorodými aktéry, lze k těmto vztahům přistoupit jako k inverzní černé skříňce. Předmětem bude analýza prostoru jako vztahových sítí, která se pokusí odkrývat jejich formování v kontextu dvou plzeňských ubytoven. Tímto způsobem nahlížení kategorie prostoru a místa budu přistupovat k podrobnějšímu rozboru výzkumných otázek:

- *Jaký vliv mají konkrétní zařízení na podobu městského prostoru?*
- *Jak je prostor v kontextu těchto ubytoven utvářen?*

Přičemž ke kategorii prostoru bude přistupováno jako k výsledku decentralizovaných sítí a ke kategorii místa jako k dynamické asambláži, specifikované výše. Pro možnost zodpovědět výzkumné otázky, budou hlavním předmětem zájmu konkrétní místa, „punkty“ (reprezentující proměnné jako například zaměstnání, ubytování, nákupy, volnočasové aktivity apod.) a konkrétní spojení mezi danými místy (tzn. způsob spojení jako například tramvaj, autobus, chůze apod.). Je tedy nezbytné odhalit jednak způsoby jak jednotliví aktéři/ky využívají daná místa a za druhé jaké jsou způsoby spojení mezi těmito místy. Takový předmět zájmu by měl postihnout způsoby utváření prostoru vzhledem k povaze jednotlivých asambláží. Na tomto analytickém základě bude možné vyhodnotit jaký vliv mají ubytovny na podobu městského prostoru a jak je prostor v kontextu těchto ubytoven utvářen, jinými slovy jaké významné asambláže a proudy/spojení se utváří v rámci ubytoven v procesu sociální a urbánní změny.

3 METODOLOGIE

Výzkum síťovaných prostorů a míst v podobě asambláží, je v této práci založen na kombinaci geografických a kvalitativních sociologických metod. Cílem těchto postupů je co nejefektivněji identifikovat/zachytit/vymodelovat povahu sítí, reprezentující prostor a zkoumaných asambláží coby jednotlivých míst. Konečné modely následuje ve zbylých kapitolách analytický rozbor a výsledné zhodnocení. V jednotlivých subkapitolách této části textu je postupně popsána

realizace výzkumu ve vztahu k výběru vzorku, konkrétním postupům terénní investigace a geografickým nástrojům. V neposlední řadě je nezbytné se věnovat etickým nárokům, jež si s sebou terénní práce v takto specifickém prostředí nutně nese.

3.1 Výběr vzorku

Následující podkapitola reflektuje dvojí výběr zkoumaného vzorku. V prvním kroku bylo nutné učinit rozhodnutí, jaké ubytovny se stanou relevantním předmětem terénního výzkumu. V kroku druhém pak výběr samotných participantů/ek ochotných spolupracovat.

3.1.1 Ubytovny

Ve své studii se věnuji dvěma ubytovnám, které se nachází v Plzni. V textu budou dále označovány dle názvu ulic, ve kterých se nachází: Ubytovna Borská; Ubytovna Doudlevecká/Presslova. Selektce jednotlivých ubytoven se od sebe částečně liší. Pro finální volbu první z ubytoven předcházela terénní zkušenost z roku 2016, kdy byl realizován výzkum *Zmapování potřeb, spokojenosti a očekávání v oblasti sociálních služeb*¹ pod vedením docenta Jana Váněho (Katedra sociologie, FF ZČU) a v rámci něhož jsem měl možnost coby výzkumník asistovat v roli tazatele. Tato zkušenost se stala základem pro prvotní imaginaci a orientaci v procesu vybírání zařízení, jež by se mělo stát cílem práce. V rámci tohoto procesu bylo v září 2018 navštíveno několik zařízení, na které se vázala předešlá zkušenost a kde bylo započato nezúčastněné pozorování. Nejvíce vyhovující záměrům práce se zdála být právě ubytovna Borská, a to z několika důvodů: ubytovna se nachází v průmyslové periférii města; je zahrnuta do komplexního vztahu s dalšími ubytovacími zařízeními v okolí autobazaru Karlov jež je rovněž součástí tohoto komplexu; ubytovna vykazovala na základě pozorování horší stav v porovnání se stavem ostatních ubytoven; s komplexem těchto ubytoven se pojil požár jedné z nich, což místu přidávalo další prvek zvláštnosti. Uvedené skutečnosti se zdají být sociologicky natolik relevantní, aby se ubytovna Borská stala předmětem detailnějšího zkoumání.

Ve druhém případě se nejednalo o ubytovnu, se kterou by existovala dřívější zkušenost. Výběr se odrážel od doporučení obyvatelky dané oblasti města – v okolí Doudlevecké ulice, která registrovala vyšší počet ubytoven se zahraničními dělníky. V zařízeních, do kterých se

¹ *Detail výzkumu:* <https://www.vyzkum-kss-zcu.cz/socialni-sluzby-plzen/>

bylo možné volně dostat, bylo rovněž uskutečněno nezúčastněné pozorování s několika pilotními rozhovory s obyvateli. Problémem zde byla jazyková bariéra. Výsledná ubytovna Doudlevecká/Presslova byla vybrána na základě snadného přístupu do objektu, vstup byl předem sjednán s manažerem ubytovny, který sídlí v přízemním podlaží. Relevantní pro hlubší zkoumání bylo rovněž homogenní národnostní složení obyvatel, kdy všichni z oslovených pocházeli z Ukrajiny.

3.1.2 Participanti/ky

Výzkumný vzorek je v obou případech založen především na náhodném výběru obyvatel/ek z daných ubytoven, jež byli ochotni se účastnit rozhovoru a nákresu kognitivních map – v ubytovně Borská pouze z poloviny. Jediným požadavkem pro výběr, který byl v obou případech naplněn, bylo poměrné zastoupení mužů a žen 1:1 (n=6). Šest participantek a participantů vždy reprezentuje jednu z ubytoven: celkový vzorek tak činí dvanáct aktérů a aktérek. V kontextu ubytovny Borská byli dvě participantky a jeden participant osloveni v bezprostředním okolí ubytovny. Na základě doporučení jedné z účastnic rozhovoru jsem byl odkázán k obyvatelce, která zároveň vykonává roli správkyně budovy – ta po zbytek terénního výzkumu zajišťovala funkci *gatekeepingu* a oslovila zbylé dva účastníky a jednu účastnici rozhovorů. V případě ubytovny Doudlevecká/Presslova, náhodný výběr následoval postupnou strukturu jednotlivých podlaží budovy: v každém patře byli na veřejné chodbě osloveni dva participanti/ky, kteří byli ochotni se účastnit výzkumu.

3.2 Fieldwork

Základním zdrojem dat byl terénní výzkum, který proběhl v sekvenčních fázích od září do prosince roku 2018. Samotný terénní výzkum – mimo pilotní pozorování, jež sloužilo k výběru ubytoven – byl založen na polo-strukturovaném interview. Jako doplňující metoda rozhovorů byly osobní nákresy kognitivních map jednotlivých participantů a participantek. V prvním období sběru dat (září až počátek listopadu) bylo realizováno postupné navštěvování ubytovny Borská, které bylo rozděleno do několika fází. Jednotlivé fáze se lišili časově, z důvodu předpokládané možnosti práce ve směnném provozu a počátkem z nesnadného přístupu do objektu. Do ubytovny Borská platí zákaz veškerých návštěv, proto dotazování probíhalo v okolí budovy. Po seznámení se správkyní zkoumaného objektu byl přístup dohodnut i do budovy, kde mi doporučila rovněž obyvatele/ky, kteří by byli ochotni spolupracovat. Ukončení sběru

nastalo u obou ubytoven ve chvíli naplnění šesti relevantních rozhovorů s nákresey kognitivních map.

Po rozhodnutí, že se dalším místem terénního výzkumu stane ubytovna Doudlevecká/Presslova bylo nezbytné zajistit překlad z ukrajinského a ruského jazyka do češtiny. Po smluvené spolupráci se studentkou ZČU, která disponuje znalostí všech jazyků, probíhalo druhé období sběru dat (listopad až prosinec). To bylo rovněž rozděleno do lišících se fází podle časového harmonogramu směnného pracovního provozu v továrnách. Role tlumočnice spočívala v prvotním oslovení obyvatel a hrubém představení výzkumu a požadavků s minimálním zásahem výzkumníka. Pakliže participankta či participant souhlasili se spoluprací následovalo podrobnější představení a vysvětlení výzkumného projektu ze strany badatele, v tomto bodě rovněž následovalo stručné vysvětlení požadavků týkajících se nákresu kognitivních map a ujištění o anonymitě jejich participace. Po prvotním informování bylo možné plynule přejít k rozhovoru jež byl po celou dobu provázen konsektivním tlumočením. Ve výjimečných případech se do dialogu přidala i tlumočnice vysvětlujícím nebo tázacím komentářem.

V rámci terénního výzkumu hrály pro získání dat polo-strukturované rozhovory klíčovou roli. Především z toho důvodu, že kromě předem definované struktury otázek, byly schopné zajistit pružnost a přizpůsobivost vnímání zkoumaného tématu samotnou participantkou či samotným participantem (Dunn, 2005, s. 80). Bylo možné živěji vést rozhovor, nechat co nejvíce vyprávět samotné účastníky/ce rozhovoru a vyhnout se zjednodušujícím odpovědím. Prvotně byl navržen „dotazník“, který sloužil jako výchozí kostra pro vedení rozhovoru a jehož cílem bylo obsáhnout co nejvíce oblastí předpokládaného užití času a prostoru participantů/ek. Jinými slovy bylo nutné mít připravenou takovou baterii, která kromě elementárních cenзовých otázek jako gender, věk, vzdělání, původ, byla schopna zajistit data o vztahu s místy; způsobech přepravy a časovostech daných participantů/ek. Prvotní snahou bylo rozhovor vést s co největší volností vyprávění ze strany konverzačních partnerů a partnerek, pokud však živost plynulého rozhovoru upadala nebo bylo mezi participanty/kami dotazování očekáváno, sloužila baterie jako opěrný nástroj pro kladení dalších (především otevřených) otázek.

Rozhovor zpravidla začínal identifikačními otázkami. Poté volně, podle potřeb vedení interview se dotýkal základních oblastí života zkoumaných participantů/ek. Jednou z takových oblastí bylo samotné bydlení na ubytovně – z jakého důvodu, či jak dlouho na ubytovně bydlí,

případně jaká jest předešlá zkušenost s podobným zařízením apod. Další oblasti měli ambici primárně zajistit informace o vztazích mezi místy a zprostředkováním mezi nimi, tedy jakým způsobem, se za cílem určité aktivity dopravují: *odkud – prostředek – kam*. Své místo ve struktuře rozhovoru mělo zaměstnání – jaké, kde, jak často, proč zrovna zde aj. Významnou roli hrála místa spojená s volnočasovými aktivitami, proto signifikantní část rozhovoru stála na dotazech týkající se způsobu jak své volné chvíle participanti/ky tráví – doplněno znovu zjištěními proč, jak, kde a jaké jsou prostředky dopravy na místa konkrétních aktivit. K volnočasovým aktivitám rovněž připadlo zjištění míst, která se pojí se základními potřebami jako je stravování, či nákupy. Další oblastí zájmu byly služby jako internet/datové připojení, využívání banky, bankomatů, směnárny, telefonního operátora (dobíjení kreditu) a další služby různého charakteru (např. sociální), plynoucí z jednotlivých rozhovorů. Poslední orientační bod v baterii pro vedení rozhovoru tvořili přátelé, zde byli na místě otázky typu, zda mají ve městě nějaké přátele nebo známe; kolik přátel žije rovněž na ubytovně; kde bydlí; jak často, kde a jakým způsobem se s nimi setkávají. Jednotlivé rozhovory se liší v dynamice a pořadí zmíněných oblastí, či jsou doplněny o další prvky plynoucí z průřevědi participantů/ek.

Pro efektivnost terénního výzkumu, je jako metodologická opora polo-strukturovaných rozhovorů použito tzv. kognitivního mapování (*mental mapping*). Všichni participanti/ky byli při seznámení s výzkumem rovněž požádáni o průběžném zakreslování míst, o nichž je řeč během rozhovoru. Nebyl kladen žádný specifický nárok na způsob zakreslování. Snahou naopak bylo dát participantům/kám co nejméně instrukcí, aby byla zachována autentičnost jejich výpovědi o prostoru, jelikož všichni disponují svým vlastním měřítkem (srov. Tamáska, 2017). Pokud participantovi/ce nebylo jasné jakým způsobem a proč zakreslovat místa do mapy, byl vysvětlen především cíl jejich mapy a to, že se jedná o jejich vlastní mapu/nákres míst, se kterými udržují vztah. Ve většině případů bylo specificky požádáno pouze, ať jako první zakreslí místo ubytovny, ve které se nachází. V případě map s komentáři vyznačených míst v azbuce, bylo do map zasáhnuo výzkumníkem a byla učiněna překladová poznámka označena symbolem *.

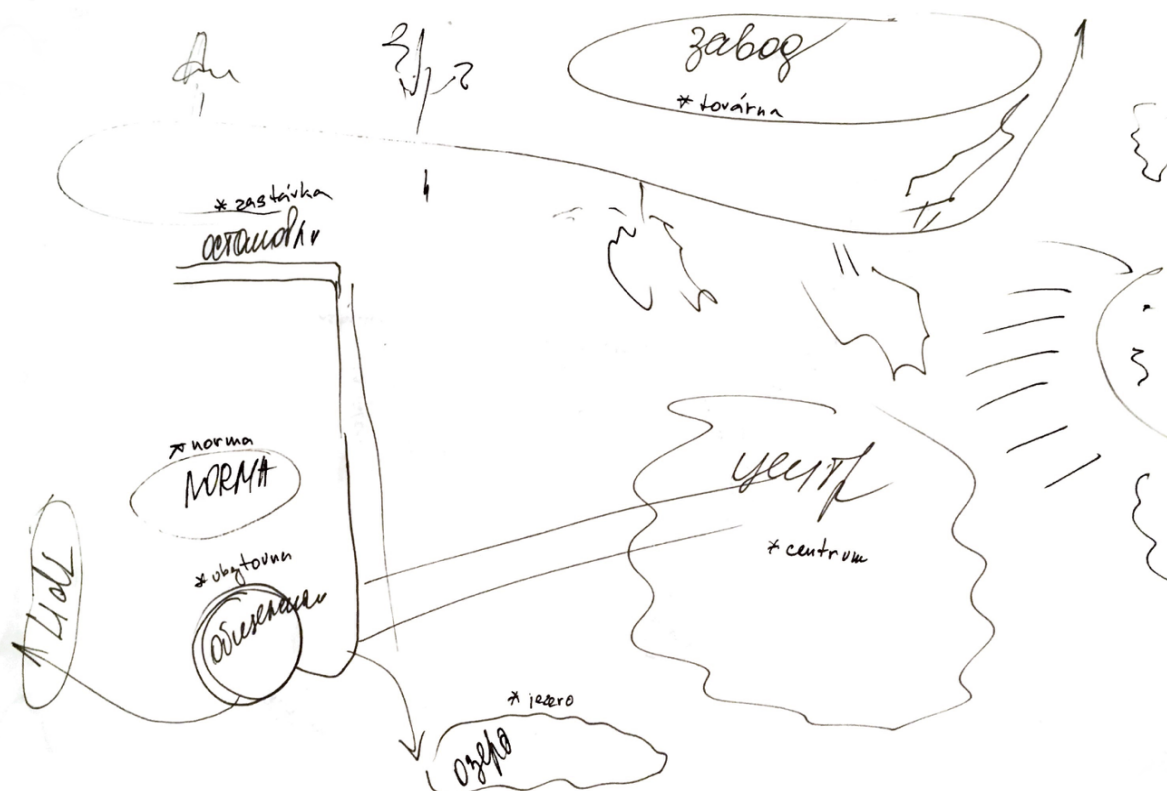

Fig. 1: Kognitivní mapa aktérky A12 (ubytovna Doudlevecká/Presslova) s některými elementy městského prostředí. Zdroj: autorův fieldwork.

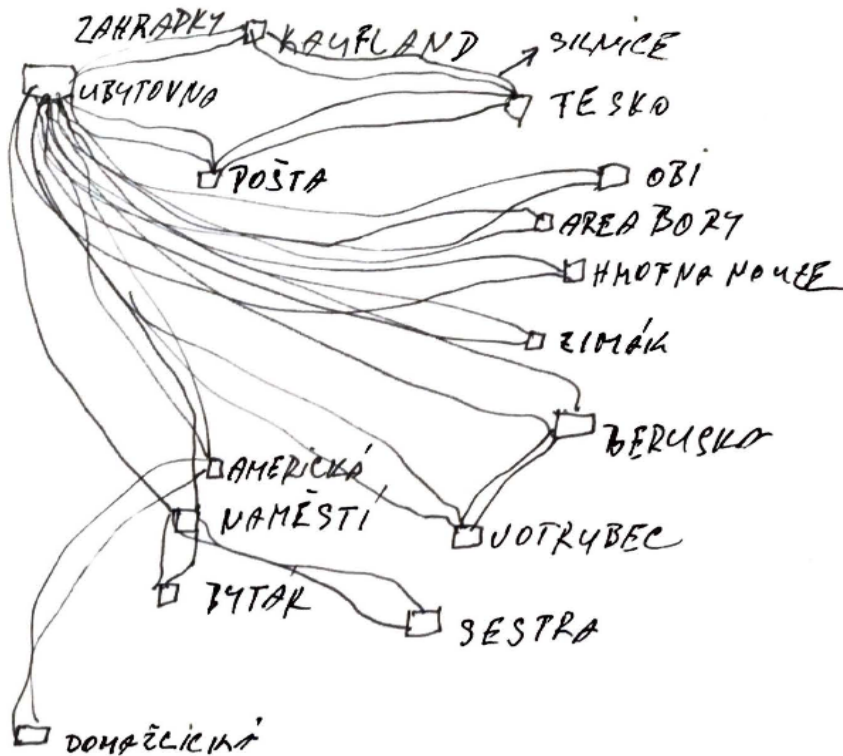

Fig. 2: Kognitivní mapa aktéra A3 (ubytovna Borská) s elementy městského prostoru. Zdroj: autorův fieldwork.

Výsledné kognitivní mapy jednotlivých aktérů/ek slouží na jedné straně jako zdroj hlubšího porozumění představ o prostoru daných subjektů, kdy kognitivní mapy představují zásobárnu podstatných informací o prostorovém vnímání vybrané sociální skupiny (srov. Soukup, Bláha, 2018, s. 334). Na straně druhé, slouží v této práci jako komplementární orientační nástroj pro modelování prostorové sítě v geografickém informačním softwaru. Nákresy kognitivních map mohou obsahovat konkrétní signifikantní prvky pro analýzu – přidržíme-li se typologie Kevina Lynche (1960, s. 46) – tak jimi jsou cesty-*paths*; orientační body-*landmarks*; čtvrti-*districts*; okrajová místa-*edges*; hranice-*boundaries*; uzly-*nodes*. Cesty v kognitivních představách participantů/ek ve vztahu ke strukturaci města, podle Lynche reprezentují obvyklé kanály pohybu jako jsou ulice, železniční tratě, dopravní linky, chodníky apod. Lynch uvádí převažující význam tohoto prvku v mentálním obrazu městského prostoru. Orientační body představují v mapách referenční body, se kterými nemusí mít participant/ka nutně přímý vztah, ale fungují spíše jako externí odkaz, zpravidla ve formě význačných urbánních či přírodních objektů jako může být kostel, mrakodrap, nákupní centrum či kopec nebo vodní nádrž. Dalším signifikantním prvkem jsou uzly, které Lynch charakterizuje jako silná bodová ohniska pohybu, mající koncentrační a kondenzační charakter aktivit, podobně jako v případě našich asambláží, za nimiž si lze představit křižovatky, konvergence a koncentrace vztahových kanálů, cest a událostí.

Okrajová místa zahrnující hranice, jsou v mentálních mapách přímočaré prvky tvořící pomezí, bariéru (různě propustnou) jako jsou břehy řek, dálnice, zdi, koleje aj. Ovšem nemusí znamenat pouze doslovné bariéry mezi dvěma sférami, rovněž může býtí spojmem dvou různých oblastí. Lynch uvádí jejich organizační funkci, kdy participant/ky pomocí okraje/hranice dělí zevšeobecněné oblasti například nákresem řeky nebo silnice. Posledním elementem, jež autor v tomto kontextu uvádí jsou čtvrti, které slouží pro participanta/ku jako zevnitř identifikované oblasti města, jež vztahuje ke zbytku „vnějšího“ města – vlastní strukturaci „vnitřních“ oblastí proti „vnějšímu“ městu, jako referenčnímu rámci (Lynch, 1960, s. 47-48). Během samotného fieldworku bylo vytvořeno devět kognitivních map, doplňující samotné rozhovory. Zbývající participant/ky nákres odmítli a poskytli pouze interview.

3.3 Modelování prostorových vztahů v GIS

Pro zpracování prostorových dat získaných v rámci terénního výzkumu byl použit geografický informační systém QGIS. Výsledné geografické zápisy a modely prostorových vztahů slouží pro následující vizuální analýzu a vyhodnocení závěrů. Veškeré záznamy a modelace odpovídají geografickému měřítku *EPSG 5513 – S – JTSK (Greenwich) / Krovak*. V prostředí QGIS bylo nutné vytvořit dvě základní vrstvy pro jednotlivé ubytovny, které shlukují kódy kvalitativních údajů získaných z empirické praxe, reprezentující utváření prostoru v kontextu jednoho či druhého ubytovacího zařízení. Následně byla pro obě z kategorií vytvořena vrstva „Aktéři“ jež byla krokem pro prvotní utřídění kvalitativních údajů z přepsaných rozhovorů a kognitivních map. V těchto vrstvách byli aktéři/ky tříděni jednotlivě a slouží k vytvoření přehledného modelu celkové prostorové sítě a bodů konkrétního aktéra/ky jim vlastní. Pro ubytovnu Borská platilo značení aktérů/ek: A1-A6, pro ubytovnu Douhlevecká/Presslova A7-A12, toto značení je užíváno dále v analytické části.

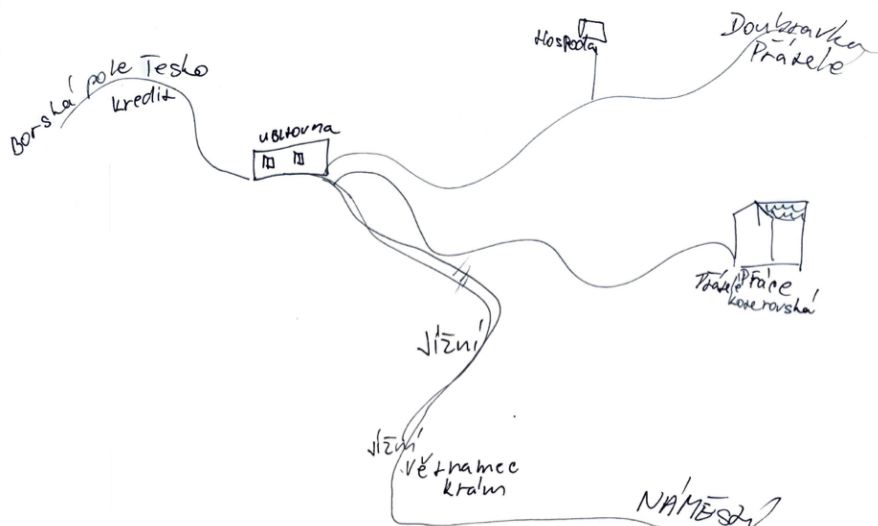

Fig. 3: Geografický model prostorové sítě aktérky A1 s odpovídající kognitivní mapou (vlastní měřítko). Zdroj: autor.

Na základě rozhovorů přepsaných do textů a kognitivních map, byly získané kvalitativní údaje předmětem podrobného rozboru, identifikace a stanovení kódů. Pro každou z ubytoven byly kromě orientační vrstvy *Aktéři*² vytvořeny dva základní kódy (vrstvy): 1. *Využití místa* a 2. *Způsoby spojení mezi místy*. První základní kód reprezentuje jednotlivá místa, body, teritoria asambláží. Pro tento hlavní kód byly vytvořeny sub-vrstvy, představující sub-kódy základní kategorie. Zde mnohé sub-kódy kopírovaly oblasti baterie otázek polostrukturovaného rozhovoru. Každý ze sub-kódů v mapě je zobrazen rozdílným, přiřazeným symbolem. V případě místa jsou reprezentovány symbolem bodu, v některých případech – pokud se jednalo o širší teritoriální vymezení – byl k vyznačení užít polygon. V případě vrstvy Borské ubytovny obsahuje základní kód 1. *Využití místa* deset sub-kódů, jimiž jsou: ubytování; zaměstnání; nákupy; bývalé ubytovny; volnočasové aktivity (bod i polygon); sociální příspěvky/služby; zastávka bus; zastávka tramvaj; ostatní služby a občanská vybavenost; místo původu. Jednotlivé kódy jsou systematicky označeny číselnou hodnotou pro zařazení do daného sub-kódu viz *Tab. 1*. Souběžně jsou označeny slovní hodnotou, která se zobrazuje v geografické

² Vrstva aktéři sloužila jako výchozí a orientační nástroj pro následující klíčové modelace podle základních kódů 1. *Využití místa* a 2. *Způsoby spojení mezi místy*. V analytické části práce napomáhá interpretaci individuálních časoprostorových vztahů. Do výsledných modelací podle základních kódů se tato vrstva nepromítá – v textu je prezentována pouze v případě představení akčních rádií jednotlivých aktérů.

mapě a v síťovém modelu jako komentář, kdy odpovídá konkrétním participantům a participanktám.³

Tab. 1 Ubytovna Borská: Kódování

1. Využití místa	2. Způsoby spojení mezi místy
1 – Zaměstnání	1 – Pěšky
2 – Nákupy	2 – MHD - Bus
3 – Bývalá ubytovna	3 – MHD - Tramvaj
4 – Volnočasové aktivity	4 – Osobní automobil
5 – Ubytovna	5 – Veřejná linková doprava – bus
6 – Sociální příspěvky/služby	6 – Soukromá agenturní doprava – bus
7 – Zastávka bus	7 – Místo původu
8 – Zastávka tramvaj	
9 – Ostatní služby a občanská vybavenost	
10 – Místo původu	

Zdroj: autor

V kontextu ubytovny Doudlevecká/Pressslova obsahuje první základní kód, reprezentující využití místa třináct sub-kódů viz *Tab. 2*, jimiž jsou: zaměstnání; ubytovna; nákupy (vč. potravin, tabáku, alkoholu); volnočasové aktivity (body i polygon); služby a občanská vybavenost; zastávka bus; zastávka vlak; hraniční kontrola; místo původu; předchozí pracovní zkušenost v zahraničí; předchozí ubytování (ubytovna/byt); výplata; příjezd autem. V situaci, kdy jsou kódy pro vrstvy obou ubytoven totožné, jako například zaměstnání či volnočasové aktivity, jsou použity shodné symboly pro geografický zápis.

Druhý základní kód reprezentuje způsoby, jakým jsou uvedená místa spojena mezi sebou, jinými slovy v jaké formě probíhá zprostředkování mezi příslušnými místy. V případě Borské ubytovny, ve druhém základním kódu byli identifikovány následující sub-kódy: pěší spojení, autobusové, tramvajové, spojení osobním automobilem, veřejná autobusová doprava, soukromá autobusová agenturní doprava, linie pro místo původu. Ubytovna

³ Číselné hodnoty sloužili pro lepší orientaci v atributové tabulce v prostředí QGIS. Prvotním záměrem nebylo dané hodnoty kvantifikovat pro následnou analýzu. Splňují pouze třídící charakter pro kvalitativní údaje. Slovní hodnoty/komentáře jsou – v případě, kdy se v modelu vyskytují body, či linie v přílišném zhuštění – zobrazeny ve vybraném množství, pro zajištění vyšší přehlednosti.

Doudlevecká/Presslova zahrnuje v druhém základní kódu sub-kódy: pěšího spojení, agenturní autobusové dopravy, veřejné autobusové dopravy, železniční dopravy, spojení osobním automobilem a linie místa původu.

Tab. 2 Ubytovna Doudlevecká/Presslova: Kódování

1. Využití místa	2. Způsoby spojení mezi místy
1 – Zaměstnání	1 – Pěšky
2 – Ubytovna	2 – Osobní automobil
3 – Nákupy (vč. potraviny, alkohol, tabák)	3 – Veřejná linková doprava – bus
4 – Volnočasové aktivity	4 – Soukromá agenturní doprava - bus
5 – Zastávka bus	5 – Železniční doprava
6 – Služby a občanská vybavenost	6 – Linie místa původu
7 – Hraniční kontrola	
8 – Vlaková zastávka	
9 – Předchozí pracovní zkušenost	
10 – Předchozí ubytovna/ubytování/byt	
11 – Příjezd autem	
12 – Místo původu	
13 – Výplata	

Zdroj: autor

Shodně jako v případě základního kódu využití místa, tak i pro druhý základní kód způsobů spojení mezi místy platí specifické prostředky zápisu užitě při geografické modelaci. Užity byly barevně i tvarově odlišené linie, reprezentující vztahy mezi jednotlivými body. Pro zpřehlednění výstupů v analytické části práce srovnajte znaky jednotlivých kódů v legendě⁴ (viz Fig. 4).

⁴Z důvodu příliš obsáhlé legendy, vztahující se ke všem modelům (pokud není uvedeno jinak), je pro zaručení vyšší přehlednosti představena již zde v metodologické části.

Výchozí legenda pro geografickou modelaci

Ubytovna Borská

1. Využití místa

- ◆ Ubytovna_Borská
- ◆ Nákupy
- ◆ Zaměstnání
- ◆ Bývalé ubytovny
- ◇ Volnočasové aktivity
- ▨ Volnočasové aktivity polygon
- ◆ Sociální příspěvky/služby
- ▲ Zastávky bus
- ▲ Zastávky tramvaj
- ◆ Ostatní služby a občanská vybavenost
- ◆ Místo původu

2. Způsoby spojení mezi místy

- Pěšky
- MHD - bus
- MHD - tram
- Veřejná linková doprava - bus
- Soukromá agenturní doprava - bus

— Osobní automobil

--- Místo původu

Aktéři

- A1_body_refresh
- A1_linie
- A2_body
- A2_polygon
- A2_linie
- A3_body
- A3_polygon
- A3_linie
- A4_body
- A4_linie
- A5_body
- A5_polygon
- A5_linie
- A6_body
- A6_linie

Ubytovna Doudlevecká/Presslova

1. Využití místa

- ◆ Ubytovna
- ◆ Nákupy (vč. potraviny, tabák, alkohol)
- ◆ Zaměstnání
- ◇ Volnočasové aktivity
- ◆ Služby a občanská vybavenost
- ▨ Volnočasové aktivity polygon
- ▲ Zastávka bus
- ▲ Zastávka vlak
- + Předchozí pracovní zkušenost v zahraničí
- + Předchozí ubytování (ubytovna/byt)
- Výplata
- ▲ Příjezd autem
- ✘ Hraniční kontrola
- ◆ Místo původu

2. Způsoby spojení mezi místy

- Pěšky
- Agenturní autobus
- Veřejná linková doprava - bus

— Železniční doprava

— Osobní automobil

--- Místo původu - linie

Aktéři

- A12_linie
- A12_body
- A11_linie
- A11_polygon
- A11_body
- A10_linie
- A10_body
- A9_linie
- A9_body
- A8_polygon
- A8_linie
- A8_body
- A7_linie
- A7_body

Fig. 4: Výchozí legenda pro geografickou modelaci. Zdroj: autor.

3.4 Etika výzkumu

Prostředí zkoumaných ubytoven, bylo v obou případech přinejmenším citlivé na přítomnost výzkumníka (s překladatelkou), coby osob „zvenčí“. Lze říci, že vnitřní prostory ubytoven jsou více či méně sociálně uzavřené a charakter uzavřenosti rovněž doprovází fakt, že fyzické vstupy do zkoumaných ubytovacích zařízení jsou doprovázeny různými typy upozornění, týkající se zákazu či omezení návštěv a vstupu do objektu. I přes *gatekeeping* v případě první ubytovny a informovaný souhlas o vstupu v případě druhé, bylo nutné si uvědomit pozici výzkumníka coby nečlena vnitřní sociální skupiny, která může participanty/ky stavět do nepohodlné a neobvyklé situace. Z toho důvodu bylo nezbytné – v těch případech rozhovorů, které probíhaly uvnitř v budovách – informovat o mé schválené přítomnosti ze strany správců ubytoven, aby byla minimalizována bariéra nedůvěry a strachu ze spolupráce z důvodu návštěvních omezení. Souběžně bylo nezbytné zaručit participantům/kám maximální možný stav anonymity ve výstupech a celém procesu výzkumu. Prostředí ubytovny a výzkumný vzorek si žádal důkladné představení cílů, obsahu mé práce a podrobnou informovanost. To mělo zaručit důvěrný konverzační vztah mezi participanty/kami a výzkumníkem, především pak v případě zahraničních dělníků a dělnic, kdy se objevovaly obavy, že by jejich participace

mohla nějak negativně ovlivnit vztahy s agenturou. Mimo zmíněné, bylo rovněž nutné získat souhlas o audio záznamu našeho rozhovoru pro účel budoucího přepisu.

Autorky Guillemin a Gillam (2004) ve svém textu *Ethics, reflexivity, and “ethically important moments”* konceptualizují podstatnou dimenzi etických nároků kvalitativního výzkumu, jež představují jako *etika v praxi*. Etické otázky totiž vyplývají jako běžná součást každodenní výzkumné praxe a pro vypořádání se s nimi postulují konceptuální nástroj reflexivity. Jinými slovy, jedná se o takový rozměr etických otázek, které jsou tvořeny *eticky zásadními momenty*, nepředvídatelnými situacemi a které se mnohdy během rozhovorů či vstupu do osobních prostor ubytovaných jevily jako relevantní k pečlivému uvážení – reflexi ze strany výzkumníka (Guillemin & Gillam 2004, s. 261). Příkladem mohou být citlivé a osobní průpovědi o příčinách bydlení na ubytovně, o zdravotním stavu nebo o těžkých životních situacích, kdy bylo jisté, že dané informace jsou sociologicky velice relevantní, ovšem bylo nutné zvážit, zda by pokračování v tomto směru rozhovoru nebylo pro účastníka/ku příliš zatěžující nebo intimní. Rovněž bylo nezbytné reflektovat, zda vůbec jsou zmíněné informace stále podstatné pro téma probíhajícího výzkumu. Přístupovat k výzkumu, který je reflexivní co do otázek etiky, znamená pro autorky splňovat následující tři klíčové body:

„(...) za prvé, povědomí o mikroetice, čímž je etická dimenze obyčejné, každodenní praxe; za druhé, citlivost pro to, čemu říkáme „eticky důležitý moment“ ve výzkumné praxi, se všemi jejich specifiky; a za třetí mít nebo umět vytvořit nástroj pro řešení a odpovídání na etické záležitosti, pokud a když se ve výzkumu objevují (což může zahrnovat způsob jak předejít potenciálním etickým problémům před tím, než se uchytí) (Guillemin & Gillam 2004, s. 276)“

Podobně shrnuje některé klíčové etické principy Ian Hay (2010, s. 35-45) v kontextu sociálně geografického výzkumu, jež lze analogicky vztahovat k praktické investigaci sociologie prostoru a místa. Jedním z nich je dle ní udržování dostatečné citlivosti vůči různorodosti morálních komunit zkoumaného místa a plné zodpovědnosti ze strany výzkumníka za morální váhu svých skutků, kterou označuje jinými slovy jako *morální imaginaci*.

4 ANALYTICKÁ ČÁST

Předmětem rozboru jsou kódované prostorové údaje o místech, jejich vzájemných relacích a zprostředkováních mezi nimi. Geografické modelace zde slouží jako výchozí vizuální nástroj pro zhodnocení povahy síťových vztahů a k odhalení signifikantních prostorových uzlů v podobě asambláží. Kapitola je strukturována do tří částí. V první z nich je cílem detailně analyzovat utváření prostoru v kontextu ubytovny Borská, ve druhé v rámci ubytovny Doudlevecká/Presslova. Analyticko-deskriptivní postup v obou případech následuje jednotlivé kódy a sub-kódy, přičemž v závěru zmíněných podkapitol je pozornost věnována utváření nejrelevantnějším prostorovým kompresím a místům. Třetí část rozboru řeší na základě syntézy dvou souhrnných síťových modelů základní rozdílnosti a analogie obou ubytoven. Syntetickou část následuje finální shrnutí analytické části.

4.1 Ubytovna Borská

Pro první ubytovnu je typická trvalejší populace. Převažují zde sociálně vyloučené skupiny nájemníků, spíše než cizinci, kteří by na ubytovně byli z důvodu pracovní migrace, ovšem i některé výjimky se zde objevily. Obsazení ubytovny je heterogenní, složené v první řadě lidmi se silnými socio-ekonomickými potížemi, jako jsou nemocní lidé, invalidní důchodci, lidé zatížení exekucí, pracující i lidé pobírající hmotnou nouzi a jiné sociální příspěvky.

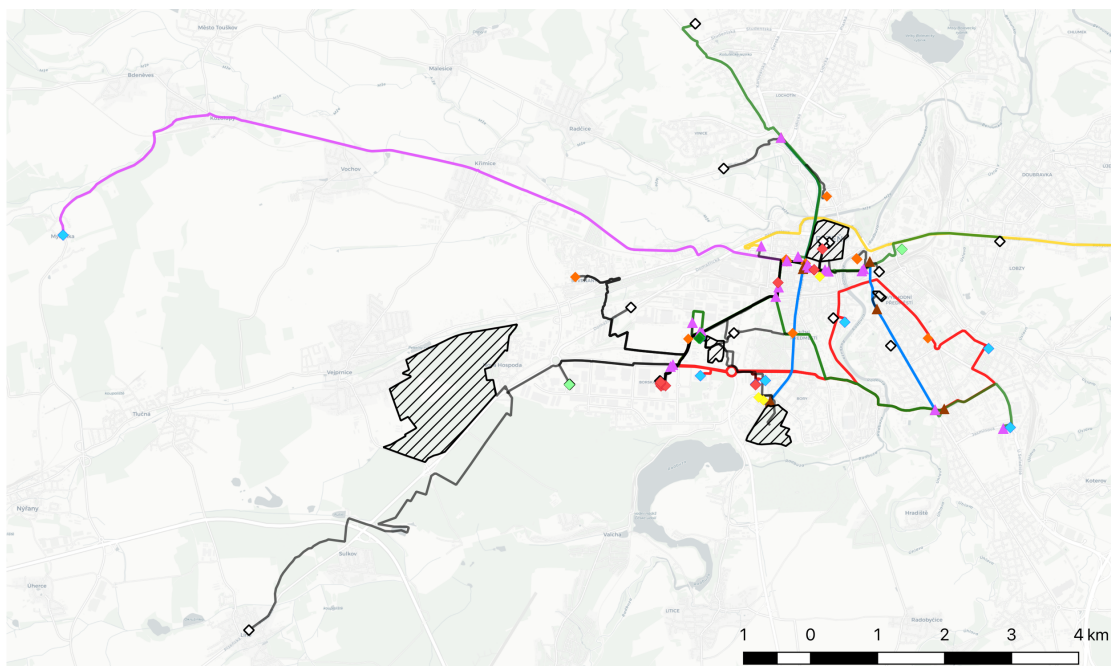

Fig. 5: Ubytovna Borská – hlavní výřez celkového geografického modelu prostorové sítě. Zdroj: autor.

Celkový geografický model prostorové sítě (viz Fig. 5), zobrazuje oba základní kódy místa a zprostředkování mezi nimi, bez míst a linií původů, který následuje podrobnější analýza podle jednotlivých sub-kódů.

4.1.1 Ubytovna

Pro všechny aktéry/ky je ubytovna místem, kde momentálně bydlí. Ubytovna je pěšími trasami přímo propojena se zastávkami autobusu (15; 22), s Tescem, výjimečně s Kauflandem (nákupy potravin) a trasami reprezentující procházky: konkrétně Borským parkem, zahrádkami vedle ubytovny, lesem na Nové hospodě a centrem města (náměstím, veřejnými akcemi). Dále pak Tylovou ulicí, dvěma dalšími ubytovnami (BBS, „malá ubytovna“), dvěma poštami – jednou přes silnici ubytovny, druhou na Klatovské třídě. Pěší trasy jsou v mapě níže reprezentovány černou linií. Teritorium ubytovny je přímo spojeno s volnočasovými aktivitami jako je posezení a klábosení na dvorku, či venčením psa, vyznačené v mapě polygonem a tzv. *meeting pointy* s přáteli.

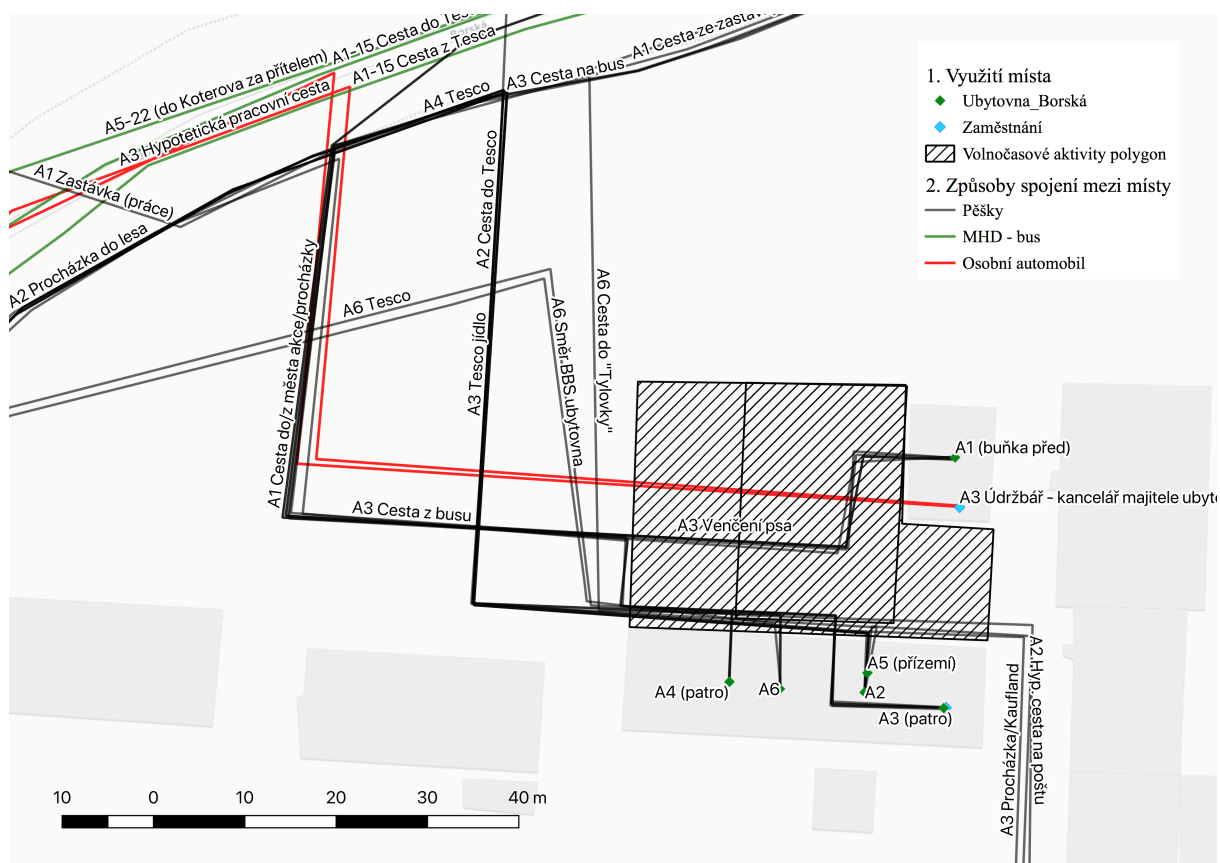

Fig. 6: Ubytovna Borská jako asambláž. Zdroj: autor.

Červená linie představuje jediné spojení zprostředkované skrze cestu automobilem, se kterým A3 jezdí spolu se zaměstnavatelem, zároveň majitelem ubytovny na pracovní cestu po městě, podrobněji v analýze kódu zaměstnání níže.

Ubytovna reprezentuje výchozí bod pro ostatní akce v celé aktéřské síti ve vztahu s dalšími místy. Z toho důvodu se místo ubytovny promítá do analýzy všech následujících kódů, se kterými je buďto v přímém vztahu nebo vztahu zprostředkovaném skrze větší spektrum míst a míšených způsobů přepravy.

4.1.2 Zaměstnání

Z oslovených participantů a participantek mají stále zaměstnání tři z nich. Obyvatelka A1 pracuje v kuchyni závodní jídelny na Slovanech, tuto práci jí vyjednala její přítelkyně, která zde pracovala již v minulosti. Trasa mezi ubytovnou a jídelnou je v tomto případě zprostředkována autobusovou linkou č. 22, jejíž zastávka se nachází nedaleko ubytovny. Participant A3 na žádost majitele ubytovny vykonává funkci údržbáře podle aktuálních potřeb. Ovšem mimo to uvedl, že se nachází v hmotné nouzi. Náplň práce zásadně ovlivňuje jeho časoprostorový rádius a aktéřskou síť. Jednak má přístup do kanceláře vlastníka ubytovny, která se nachází v buňce před ubytovnou a kde participant využívá počítač s internetem (kde hledá nejčastěji inzeráty na postele a byty). Dále pak jeho práce propojuje ubytovnu skrze trasy zprostředkované automobilem s místy nákupu a vyzvednutí věcí, určených pro chod ubytovacích zařízení. Automobil patří majiteli ubytovny a společně s majitelem podnikají pracovní trasy. Ubytovna je tak na základě zmíněných motivů propojena s městskou charitou a jejím humanitárním skladem, kde vyzvedávají ložní prádlo, s obchodním areálem Area Bory, hobby marketem OBI, s Bauhausem na Borských polích, prodejnou Votrubec na Slovanech či s jídelnou Beruška, kde se stravují na pracovní cestě. V mapě je tato cesta vyznačena jedinou červenou linií označující zprostředkování osobním automobilem. Třetím pracujícím participantem je A6, který jako jediný uvedl zaměstnání, které je zprostředkováno skrze agenturu. Je zaměstnán v pekárně Rina nacházející se v obci Myslinka za hranicemi města. S tímto místem je propojen agenturní autobusovou dopravu, jejíž zastávka je v Tylově ulici před budovou agentury, kam participant dochází pěšky z ubytovny.

Zbývající dvě aktérky A2, A4 a aktér A5 momentálně nepracují. V případě participantky A2 je příčinou nezaměstnanosti dlouhodobá nemocenská z důvodu vážného onemocnění. Participantka A4 čerpá mateřský příspěvek. Aktér A5 je invalidním důchodcem.

4.1.3 Nákupy

Ubytovna a její obyvatelé jsou rovněž propojeni s některými obchody a potravinovými řetězci, kam chodí nakupovat. Mezi nejsignifikantnější z uváděných patří maloobchodní řetězec Tesco, který se nachází na Borských polích nedaleko ubytovacího zařízení. Toto místo osobně navštěvují všichni z participantů a participantek až na jednoho (A5), kterému vybrané potraviny nosí jeho známý. Liniová vazba mezi ubytovnou a Tescem je nejčastěji reprezentována pěší trasou, pouze v jediném případě je zprostředkována autobusovou linií č. 15 ze zastávky před ubytovnou a v dalším případě jedním či druhým způsobem v závislosti na počasí. Participant A3 uvádí kromě Tesca také nedaleký Kaufland (Area Bory): to jaký řetězec zvolí pro nákup potravin, je dáno podle aktuálních slev. Nákup v Tesco je pro většinu z ubytovaných každodenní rutinou, nebo minimálně několikrát do týdne tento řetězec navštíví.

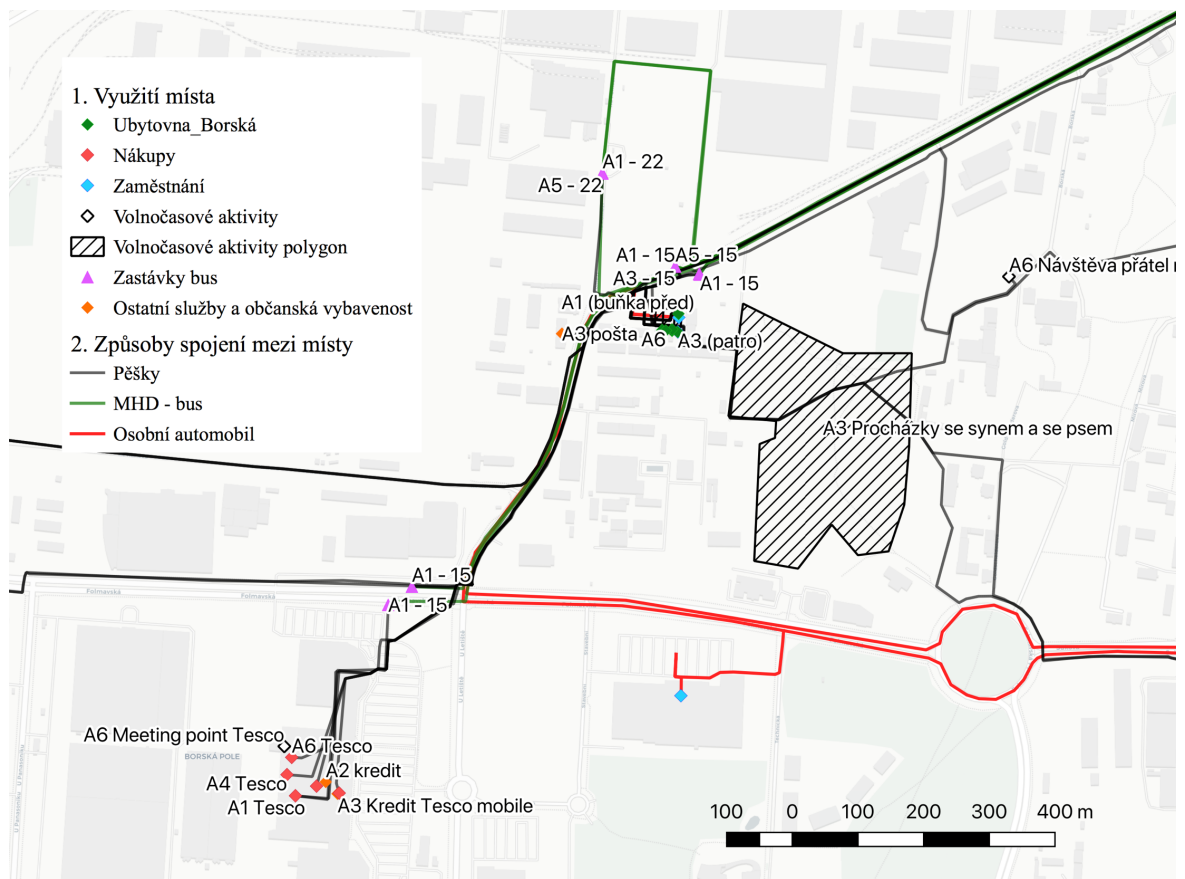

Fig 7: Vztah mezi ubytovnou Borská a řetězcem Tesco. Zdroj: autor.

Dalším zmíněným místem je večerka nacházející se na trase autobusu č. 15 ve směru z centra v Koperníkově ulici – přímo u zastávky, kde nakupuje aktérka A1 příležitostně „když jede okolo“. Mimo postulované body, byla rovněž uvedena u dvou aktérů prodejna zlevněného zboží tzv. „zlevněnka“ (hovorově nazývána) v Americké ulici a jednou prodejna zlevněného

zboží u náměstí v ulici Bedřicha Smetany. V případě Aktéra A5 je „zlevněnka“ spojena s jeho cestou linkou č. 15 z centra města směrem na ubytovnu – konkrétně zprostředkováno pěší trasou mezi zastávkou u Mrakodrapu a prodejnou. Aktér A6 nakupuje příležitostně v téže prodejně po příjezdu z práce cestou z Tylovy ulice. Ten se ze zastávky příjezdu dopravuje pěšky a stejně tak chodí nakupovat do obchodu se zlevněným zbožím u náměstí.

4.1.4 Bývalé ubytovny

Pro některé z participantů a participantek platí, že zkoumaná ubytovna ve které bydlí není jejich první zkušeností s takovýmto způsobem bydlení. V případě aktéra A6 je osobní zkušenost s ubytovnami dána jeho pracovní migrací ze Slovenska do ČR. Participant v minulosti své pracovní aktivity na Plzeňsku měl zkušenost s dělnickou ubytovnou BBS, která je lokalizována na Borských polích, v totožné části města kde je lokalizována i současná ubytovna. Ve zdejším zařízení má stále své přátele, které chodí pravidelně navštěvovat, tudíž s místem je stále ve vzájemném vztahu. Participant uvedl, že původně bydlel ve blíže nespecifikovaném pensionu, ovšem jeho majitel čelil zdravotním komplikacím a pension skončil. Tímto způsobem se dostal po dvou letech na ubytovny, kdy rok a půl strávil v BBS a v době rozhovoru prožíval první měsíc v současné ubytovně.

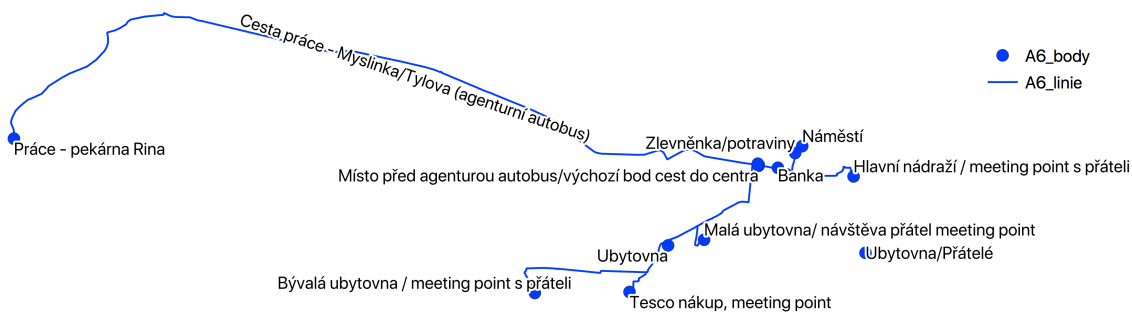

Fig. 8: Akční rádius aktéra A6. Zdroj: autor.

Participantku A1 do prostředí ubytoven dostala událost smrti vlastních rodičů. Popsala svou předešlou zkušenost s ubytovnou „u soudu“ a ubytovnou ve Švihovské ulici, poblíž hlavního železničního nádraží v Plzni. Na současné ubytovně žila v době sběru dat třetím rokem, specifikum jejího ubytování je, že se nenachází přímo v hlavní budově ubytovny, ale v přidružené buňce na dvorku vedle kanceláře majitele ubytovny.

V případě další participantky A4 je rovněž uvedena zkušenost s ubytovnou ve Švihovské ulici. Aktérka původem z Prahy vyprávěla, že bydlení v Plzni ji bylo doporučeno sestrou, která zde již v té době žila, a že by bylo vhodné si zde udělat občanský průkaz. Její sestra se následně vrátila do Prahy a aktérka uvedla, že v Plzni poté zůstala sama. Po změně majitele Švihovské ubytovny, byla participantka nucena ze dne na den změnit ubytování, které ji zprostředkoval úřad UMO3 v současné ubytovně, jak je blíže zachyceno v rozhovoru:

A4: (...) to jsou všichni takový ty koně, co voní v tom to, voní si udělali ubytovnu potom hledali lidi na ty úvěry že jo a potom skončili, protože se na ně přišlo a chytil se toho Vasil a odkoupil to

V: odkoupil to a vy jste tam přestala bydlet proč?

A4: no protože tam (nejisté odfrknutí)... no protože tam dali nový lidi no (smích)

V: takže jste se dostala sem a ...

*A4: No tady jsem se dostala úplně náhodou, protože sem měla Jiříka ještě malýho a já sem šla na úřad, tam mi nechtěli pomoc tady a to bylo z hodiny na hodinu ... přišel mráz ... takhle zvonil klíčkama, já říkám ste měl bejt na václaváku né tady, né ted', prostě policajti zásahová jednotka tam přišla že jo, skončili! A ted' vystěhuj se, do devíti hodin musíš bejt pryč... kam! Malej nemocnej ted' tůto a nevíš. Tak sem musela, šla na to umo 3 za paní ***, tu asi znáš, tak sem šla za ní a ona mi pomohla s tímhle.*

4.1.5 Předešlé bydlení

Další obyvatelé uvedli současnou ubytovnu Borská jako svou první zkušenost se zařízením tohoto druhu. Participant A3 v době rozhovoru trávil v Plzni sedmý rok života, z toho pátý rok v současné ubytovně. Kde žil zbylé dva roky nezmínil. Původně bydlel s rodinou ve vlastním domě ve městě Rokycany, ovšem přišel o zaměstnání, dostal se do dluhové pasti a dům byl exekučně zabaven. Jako další důvod bydlení na ubytovně uvedl, že je sociálně slabý a byty pro něj nejsou k dispozici. V případě aktérky A2 je bližší příčina pobytu na ubytovně neznámá, z důvodu osobního charakteru sdělení. Participantka taktéž uvedla, že se jedná o její první zkušenost s ubytovnou – v ní trávila svůj šestý měsíc v době interview. V předešlé době žila v Líních u Plzně. Pro dalšího participanta A5 rovněž platí, že současná ubytovna je jeho první takovou zkušeností a v době rozhovoru v ní bydlel osmým rokem. V minulosti žil v rodinném bytě v Plzni. Po rozpadu rodiny, kdy uvedl že upřednostňoval platbu výživného svým dětem nežli nájmu se dostal do kritické ekonomické situace a přišel o byt. Na ubytovnu se dostal za

pomoci diecézní charity – kde mimo jiné rok a půl pracoval, před tím než se stal invalidním důchodcem – a za pomoci jedné z tamních sociálních pracovníček. Tři body symbolizující předešlé bydlení se v mapě shodují s hypotetickými body kategorie místa původu těchto aktérů a aktérky, které jsou dále analyzovány níže spolu s ostatními.

4.1.6 Místa původu

Některá místa původu byla již zmíněna v kontextu deskripce předchozích kategorií. Zde tedy souhrnně: pouze aktér A5 a aktérka A1 uvedli jako místo odkud pocházejí přímo Plzeň. Další z aktérů je městu svým původem geograficky nejbližší participant A3, který pochází z Rokycan. Rovněž tak aktérka A2, která je původem z Líní v okrese Plzeň-sever. Aktérka A4 pochází z městské části Řeporyje Prahy 5. Mezi oslovenými aktéry pouze A6 je původem ze zahraničí a to z Košic. Nejsou známy přesné geografické polohy daných míst původu, tudíž jsou v GIS modelu vyznačeny pouze hypoteticky a orientačně.

4.1.7 Volnočasové aktivity

Signifikantním kódem, který vyplývá z rozhovorů, jsou volnočasové aktivity jednotlivých obyvatel, které utváří další bohaté sítě vztahů mezi ubytovnou a místy, kde jsou vykonávány. Jedním z míst pro užití volného času bylo třemi participanty uvedeno náměstí. V případě aktérky A1 se obecně jedná o procházky s dcerou směrem do vnitřního města a na náměstí, které mimo to zmínila jako místo, jež navštěvuje, když probíhá nějaká veřejná akce. Spojení mezi ubytovnou a centrem města je v případě procházky dáno pěší linií, v jiných situacích cesty do centra je trasa zprostředkována autobusovou linkou č. 15. Participant rovněž uvedl náměstí jako místo veřejných událostí, jichž se příležitostně účastní. Také se kolem náměstí pohybuje, když navštěvuje svou sestru, která v blízkosti bydlí a když má namířeno na bytový odbor. S centrem města je trasa v případě A3 zprostředkována stejným autobusem, kdy vystupuje na zastávce u práce a dále pokračuje chůzí. Náměstí je místem procházky i pro aktéra A6, který si zde ve volném čase chodí odpočinout a usadit na lavičku.

Někteří z participantů a participantek udržují sociální interakce, přátelství či rodinné vztahy, jak v rámci ubytovny tak i mimo její teritorium. U dvou aktérů jsou zaznamenána setkání s přáteli na konkrétně domluvených místech kódem *meeting point*. Aktér A3 uvedl dvakrát *meeting point*: kdy k jednomu setkání dochází v Domažlické ulici, jež je zprostředkováno pěší trasou a druhé setkávání s přáteli probíhá u zimního stadionu – v tomto

případě způsoby dopravy nebyly uvedeny a lze pouze spekulovat. Aktér A6 uvedl, že nákupní centrum na Borských polí, kde je i Tesco je meeting pointem pro něj a jeho přátele. Dalším místem, kde se setkává se svým známým jednou až dvakrát za měsíc je hlavní vlakové nádraží (jedná se o přítele z ubytovny v Zahradní ulici v městské části Slovany). U aktéra A6 jsou sociální vztahy udržovány převážně s lidmi žijících na ubytovnách, ovšem rovněž i s lidmi žijících v bytech – dodává, že zde se jedná pouze o ty, kteří jsou v Plzni s rodinami. Uznal, že přátel za dobu co v Plzni žije je mnoho, některé dokonce měl původně i z Košic, ovšem uvedl, že nyní jsou každý jinde.

Sociální interakce pojící ubytovnu a další místa jsou často participanty a participantkami –kromě smluvených meeting pointů – reprezentovány různými návštěvami. Aktér A6, kromě jeho bývalé ubytovny BBS a vztahu s ní, o které byla zmínka výše, navštěvuje své přátele na ubytovně v Cínové ulici tzv. „Cínovka“, která se geograficky nachází nedaleko zkoumané ubytovny Borská. Aktérka A2 v interview uvedla, že zhruba jednou měsíčně buďto pěšky nebo autobusem navštěvuje své dva syny: jednoho v Líních odkud pochází a druhého v části Plzně Skvrňany (v geografickém modelu se jedná o randomizované body těchto míst, spojené hypotetickými liniemi tras). Aktérka A4 je zhruba dvakrát měsíčně v interakci se svou matkou. Podniká cesty soukromou autobusovou dopravou z centrálního autobusového nádraží do Prahy (zastávka Zličín), kde její matka žije. Participant A5 propojuje ubytovnu návštěvami s dalšími dvěma místy: v prvním případě (podle aktuální situace) v pondělí a ve středu navštěvuje přítele v práci na Mikulášském náměstí, trasa je zprostředkována autobusovou linkou č. 22 ze zastávky před ubytovnou, poté aktér přestoupí na Náměstí Milady Horákové na tramvaj č. 1. – kompletní trasu podrobně popsal v rozhovoru:

A5: (...) můžu vám to říct přesně ten časovej sled to pondělí a tu středu. V 5:13 vyjedu tady odsad' dvaadvacátkou autobusem, ve čtvrt na 6 jsem nahoře na bejvalým náměstí Milady Horákové a tam odtad' v půl 6 sjíždím na Mikulášský náměstí za nim do práce a kolem půl 7 hodiny ranní se vracím tím samým způsobem ještě zpátky. Když je to dýl tak už potom jedu, popojedu na nádraží tramvají a od nádraží jedu patnáctkou sem.

Ve druhém případě se pak jedná o návštěvu partnera, se kterým je v registrovaném svazku a který aktuálně neměl žádné bydlení, z důvodu chybějícího průkazu totožnosti. Se svým partnerem smlouval sraz na Košutce. Na toto místo se aktér dopravoval autobusovou linkou č. 15, poté přestoupil na zastávce Mrakodrap na autobus č. 27 a vystupoval na zastávce

u nákupního střediska Globus. S partnerem ještě donedávna žili společně na ubytovně, do doby, než ho vyhodili. Participant v době rozhovoru čekal na svůj invalidní důchod, aby mohl partnerovi poskytnout prostředky pro cestu na Slovensko odkud pochází. Další participantkou, která ve svém volné době navštěvuje své přátele je A1, která tak vytváří vztah mezi ubytovnou a Doubravkou – přesněji – navštěvuje své přátele buďto v jejich bytě nebo společně tráví čas v hospodě třikrát až čtyřikrát měsíčně; bližší informace o lokaci nejsou známy. V mapě je vyznačena pouze hypotetická zastávka linky č. 15 se kterou se aktérka na Doubravku dopravuje. Ta samá aktérka rovněž zmiňuje denní interakci s přáteli na ubytovně. Mimo to, také v interview zmínila další bod, kterým je městská zoologická zahrada. Linie mezi zastávkou před ubytovnou je kombinována linkou č. 15, přestupem na zastávce U práce, autobusy 41/56 nebo tramvají č. 4 a pěší trasou.

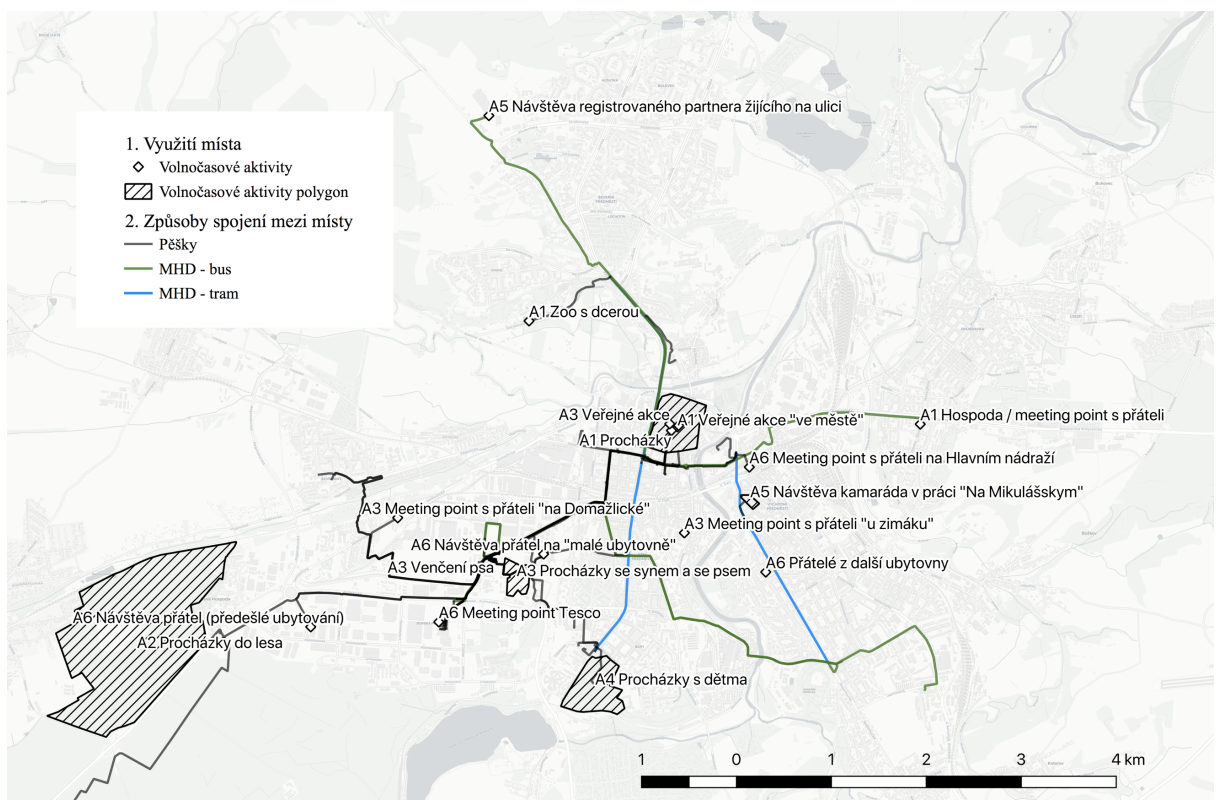

Fig. 9: Místa volnočasových aktivit s vybranými popisky a způsoby spojení mezi nimi. Zdroj: autor.

Významnou aktivitou mezi obyvateli jsou procházky: patří mezi ně vycházky se psem a se synem participanta A3, procházky s dětmi u A4, procházky do lesa u A2, či již zmíněné procházky do města aktérky A1. Většina ze zmíněných je v geografickém modelu ztvárněna randomizovaným polygonem, jež by měl představovat prostorové vymezení procházek. Ubytovna je tak přímo spojena pěší trasou s Borským parkem, zahrádkami vedle ubytovny, lesem na Nové Hospodě či s vnitřním městem. K pravidelným činnostem aktéra A3 patří

venčení psa v bezprostřední blízkosti ubytovny a na jejím dvoře, na stejném dvoře rovněž A2 tráví volné chvíle posezením a klábosením s přáteli. Mimo to A2 uvedla trávení volného času na internetu prohlížením různých věcí či oblečení.

4.1.8 Sociální příspěvky/slужby

Kód, který nebyl mnohokrát zastoupen v rozhovorech s obyvateli jsou zmínky o různých typech sociálních příspěvků, či užívání sociálních služeb. Pouze aktér A6 se zmínil svůj minulý vztah s úřadem práce na Borech a UMO3, který po nabytí plného invalidního důchodu již není aktivním. Důchodový příspěvek je mu dovážen v hotovosti přímo na ubytovnu. Aktérka A6 pobírá nemocenskou. Dále pak participant A3 v interview uvedl tři místa odpovídající kategorii sociálních příspěvků či služeb, která se různou formou pojí s ubytovnou. V první řadě je ubytovna propojena autobusovou linkou č. 15 a pěší trasou s bytovým odborem, kdy aktér využívá zastávku U práce v Americké ulici. Poté obvykle na stejné zastávce přestupuje na tramvaj č. 4/č. 2, se kterou pokračuje na konečnou stanici na Borech. Z této zastávky pokračuje linie pěších tras do dvou bodů: na úřad práce a pro hmotnou nouzi.

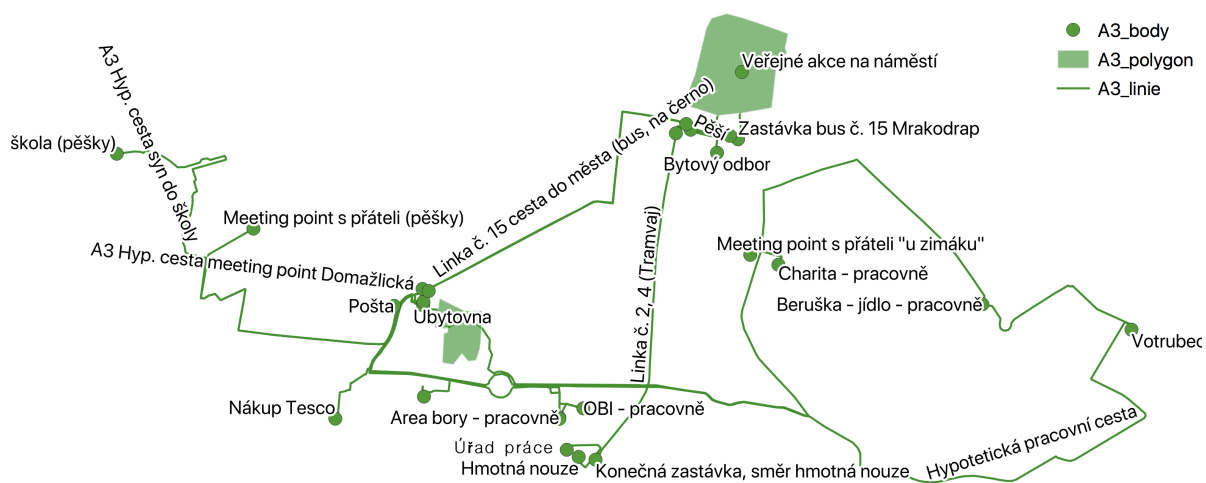

Fig. 10: Akční rádius aktéra A3. Zdroj: autor.

4.1.9 Zastávky bus

Většina ze zastávek autobusů byla průběžně zmíněná v kontextu analýzy ostatních kódů. Nyní souhrnně podle významnosti: mezi nejsignifikantnější patří jistě zastávky městské hromadné dopravy situované před ubytovnou. Zastávky v obou směrech cesty se nachází cca padesát metrů od ubytovny, A1, A3 (na černo), A4 (za špatného počasí), A5 – všichni z uvedených využívají tyto zastávky pro spoj č. 15. Zastávka je tedy přímo spojena linkou č. 15 s centrem

města – Americkou ulicí (zastávkami U Práce, Mrakodrap), Tescem a Pařížskou ulicí (zastávka u Hlavního nádraží). V případě A1 na trase linky č. 15 se navíc vyskytuje mezizastávka pro nákup ve večerce v Koperníkově ulici. Další dvojice zastávek je přes silnici sto metrů od ubytovny, které využívá A1 a A5, odkud jezdí bus č. 22. Druhou stanicí spojuje linka č. 22 se zaměstnáním na Slovanech v jídelně aktérky A1 a s přestupním místem na Náměstí Milady Horákové pro návštěvu kamaráda na Mikulášském náměstí, v případě participanta A5.

Fig. 11: Zastávky MHD autobus před ubytovnou Borská. Zdroj: autor.

Jako třetí využívaná vazba zastávek je zastávka Divadlo J.K. Tyla odkud A1 jezdí do zoo –zastávka Zoologická zahrada v případě, že zvolí autobusovou dopravu. Jediné zastávky, které užívá participant A6 jsou ty, odkud vyjíždí agenturní autobus, který ho spojuje se zaměstnáním v Myslince. Tyto zastávky se vyskytují přímo před budovou agentury v Tylově ulici. Poslední zmíněnou zastávkou je zastávka soukromého autobusového dopravce na Centrálním autobusovém nádraží, odkud participantka A4 jezdí pravidelně do Prahy na zastávku Zličín, odkud dále pokračuje v návštěvě své matky.

4.1.10 Zastávky tramvaj

Zastávky tramvají jsou v poměru s těmi autobusovými mnohem méně zastoupeny. Užívání tramvaje v rozhovoru uvedli dva aktéři a jedna aktérka. Existuje vztah mezi zastávkou tramvaje č.4 U práce a Zoologická zahrada v případě A1, pokud zvolí tuto možnost dopravy. Dále trvá vztah mezi stejnou zastávkou U práce a konečnou stanicí na Borech (tramvaj 2/4) v situaci, kdy aktér A3 žádá hmotnou nouzi a navštěvuje úřad práce. V případě aktéra A5, který využívá linku tramvaje č. 1, se jedná o vztah přestupní zastávky na náměstí Milady Horákové a Mikulášským náměstím. Příležitostně zde existuje vztah mezi Mikulášským náměstím a zastávkou Hlavního nádraží v tomto případě se vždy jedná o jednosměrnou trasu.

4.1.11 Ostatní služby a občanská vybavenost

Signifikantní kód reprezentující řadu míst tvořící další body analyzovaného síťování jsou ostatní služby a prvky občanské vybavenosti, minimálně ty, které ještě nezapadali do předchozích kódů jako například nákupy potravin, které sami o sobě tvoří důležitou kategorii pro samostatný rozbor. U aktéra A6 jsou body zkomprimované v teritoriu Tylovy ulice (viz *Fig. 8*): ubytovna je pěší trasou ve vztahu s agenturou sídlící v Tylově (AZ Servis), která mu zprostředkovává zaměstnání a kam chodí pro svou výplatu. V tomto kontextu pak využívá Raiffeisen banku, jejíž poloha je na hranici Tylovy a Americké ulice. Dále participant občasně chodí do jídelny, který se nachází naproti budovy agentury ve stejné ulici. Přímé vztahy mezi jednotlivými místy ubytovna-agentura-jídelna-zastávka-banka-aj. se míchají v kontextu konkrétní situace. Pohlédneme-li na síť aktéra A5, můžeme identifikovat tři místa spadající do této kategorie. Jedná se v první řadě o plicní ordinaci a lékárnu na Denisovo nábřeží. S těmito místy je ve vztahu zprostředkovaném autobusovou linkou č. 15. Se stejným participantem se dále pojí místo jeho praktického lékaře „Moje ambulance“, jež se nachází v komplexním objektu Kauflandu – zde je v mapě modelována pouze hypotetická cesta, rovnající se autobusové lince č. 27, kterou aktér užívá při cestě za registrovaným partnerem.

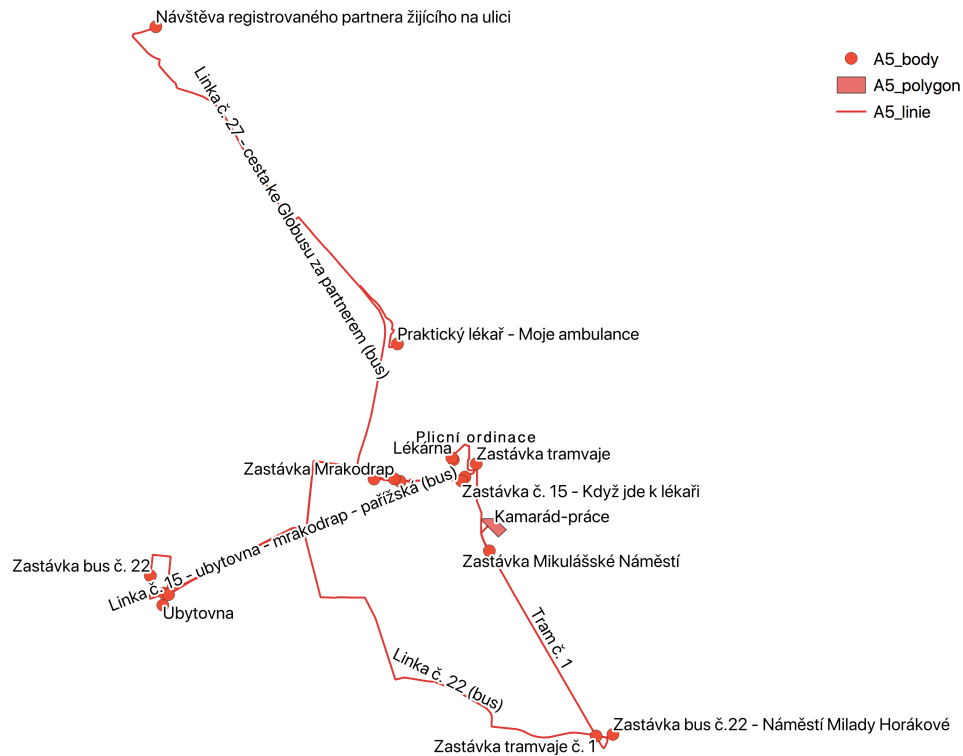

Fig. 12.: Akční rádius aktéra A5. Zdroj: autor.

K dalším místům občanské vybavenosti patří základní škola ve Skvrňanech kam chodí aktér A3 doprovázet svého syna. Přesná základní škola nebyla v rozhovoru zmíněna, tudíž se v mapě jedná o randomizovaný výběr. Ubytovna je se školou v přímém vztahu zprostředkovaném pěší linií viz Fig. 10. Mimo tento bod aktér uvedl využívání pošty, která se nachází vedle ubytovny přes silnici, ta je rovněž v přímém vztahu ve formě pěší trasy. Aktérka A2 chodí do Tesca dobít kredit do telefonu. Svůj kredit si rovněž nabíjí na poště na Klatovské třídě. Obě místa jsou spojena s ubytovnou pěší linií.

4.1.12 Vyhodnocení signifikantních míst

Analýza síťových vztahů ukazuje, že několik míst vytváří na základě širšího spektra vztahů signifikantní a energické asambláže. Výchozí pro všechny ostatní je samotná ubytovna Borská. Každodenní praxi tohoto místa představují aktivity a události jednotlivých aktérů. V bodu ubytovny jsou uzavřeny všechny aktérské sítě. Takové významné místo představuje nákupní centrum Borská pole, kde se nachází potravinový řetězec Tesco. S ním je ubytovna v přímém vztahu u pěti participantů/ek. Tento bod hraje ústřední roli v každodenním životě obyvatel. Představuje kromě nejčtenějšího místa nákupů, také meeting point a místo dobíjení kreditu.

Posunuli bychom naši perspektivu, mohli bychom nahlížet širší teritorium industriálního parku města na Borských polích a obecně jižní část města Plzeň-Bory jako signifikantní prostor. Je to dáno samotnou lokalizací ubytovny v tomto průmyslovém prostředí s četnou vazbou na další místa ve svém okolí. Kromě Tesca, existuje vztah s dalším potravinovým řetězcem Kaufland a nákupním centrem Area Bory. Participant A3 rozšiřuje vztahovou síť svými pracovními cestami do OBI či Bauhausu. Průmyslová zóna Borů je rovněž prostorem vyššího počtu dalších ubytoven, kdy některé z nich byli zmíněny výše v kontextu vztahů participanta A6. Volnočasové aktivity rovněž ukázali síťové vztahy napříč Bory, jimiž jsou procházky do Borského parku v případě A4, procházky do lesa na okraj průmyslové zóny v případě A2 a procházky na zahrádky nedaleko ubytovny u A3. Dále se na Borech vyskytuje úřad práce a místo hmotné nouze. Nezastupitelnou roli hrají zastávky autobusu před ubytovnou – především pro linky č. 15 – které jsou místem, zprostředkující vztah s dalšími místy ve vnitřním městě a dále.

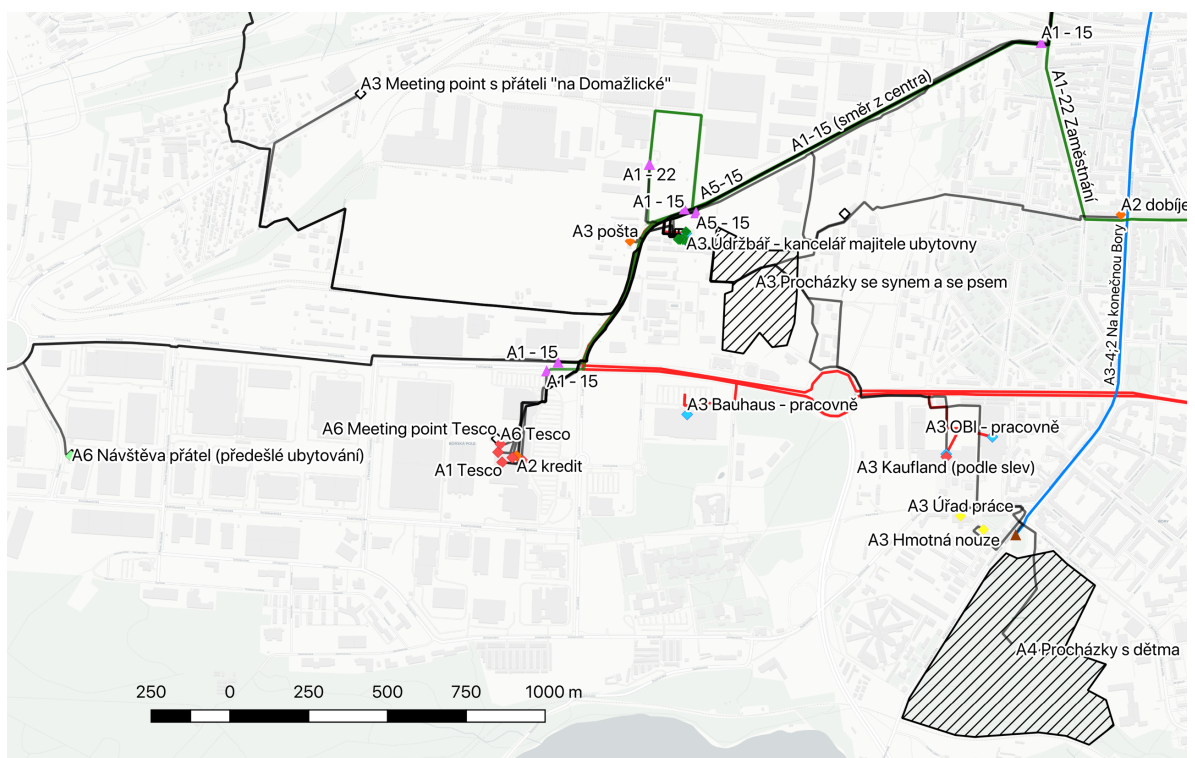

Fig. 13: Průmyslová zóna Borská pole / Bory s vybranými komentáři: NC Borská pole jako rozvinutá asambláž; ubytovna Borská jako rozvinutá asambláž. Zdroj: autor.

Vnitřní město bychom mohli rozložit do tří nejsignifikantnějších míst, tvořící různé asambláže. Vezmeme-li je po směru linie z ubytovny, představuje první z nich Tylova ulice. Ta v rámci mého zkoumání – kromě procházejících pěších a autobusových linií – odpovídá především participantovi A6, pro nějž má tento uzel určující význam jeho prostorového akčního

rádia. Ve stejné ulici se nachází sídlo agentury a před budovou jsou zastávky pro pracovní autobus, který ho převáží do pekárny Rina (Myslinka). Mimo zmíněné, je ulice rovněž místem občasného stravování v jídelně naproti agenturní budově. Z Tylovy ulice participant často postupuje směrem dál do vnitřního města. Na kognitivní hranici aktéra A6 mezi Tylovou a Americkou ulicí, které dělí hlavní silnice, se nachází banka aktéra A6. Zde prostorová síť participanta nekončí, stejně jako zde pokračují linie a vztahy dalších aktérů/rek. Americká ulice předznamenává další energický uzel v prostorovém modelu. Znamená místo v první řadě dopravního uzlu většiny participantů/ek. Americká ulice znamená především konečnou zastávku pro cesty autobusem do centra města, nebo přestupní zastávku na tramvajové spoje. Rovněž pro dva participanty představuje místo, kde se nachází zlevněné potraviny.

Na Americkou ulici navazují linie k dalším místům jako například k Bytovému odboru ve vedlejší ulici a k místům a událostem spojeným s náměstím. Samotné náměstí lze vyhodnotit jako další signifikantní bod, v němž se uzlí události jako veřejné akce, procházky a chvíle odpočinku. Náměstí představuje v některých případech i orientační bod, kdy se „u náměstí“ vyskytuje další obchod se zlevněnými potravinami a participant A3 navštěvuje sestru, která žije „u náměstí“ a svůj akční prostorový rádius popisuje jako pohyb „kolem náměstí“.

4.2 Ubytovna Doudlevecká/Presslova

Participantky/ti, jež byli ochotni se účastnit rozhovorů spolu s nákresem kognitivních map, byli v zastoupení tří mužů a tří žen ve věku od dvaceti pěti do čtyřiceti pěti let. Kromě jednoho muže, který své vzdělání nevedl, disponují zbylí dva muži vysokoškolským vzděláním a tři ženy vyšším odborným vzděláním. Všichni oslovení pochází z různých míst a oblastí Ukrajiny – nikdo nepochází ze stejného místa – a důvodem jejich pobytu na ubytovně je bez výjimky pracovní migrace a zaměstnání zprostředkované skrze agenturu. Mezi participanty a participantkami bylo možné registrovat obecné obavy specifitěji mluvit o agentuře, která vše zajišťuje. Někteří tvrdili, že o ní nic neví a nebo pokud ano, tak si nebyli jisti názvem a nebo se o to dokonce nezajímají. Pouze jedna aktérka uvedla jméno agentury. Složení obyvatelstva druhé zkoumané ubytovny je kulturně homogenní. Rovněž motivace pro bydlení na ubytovně se liší jen minimálně. Sociální vazby udržují participanty především v rámci ubytovny a svého zaměstnání, ti kteří jsou zde již po několikáté mají také starší známosti mimo ubytovnu i v jiných městech, kde dříve pracovali. Níže představuji hlavní výřez celkového geografického modelu prostorové sítě, spolu se základními kódy místa a zprostředkováními mezi nimi. Dále již pokračuje podrobnější analýza podle jednotlivých sub-kódů.

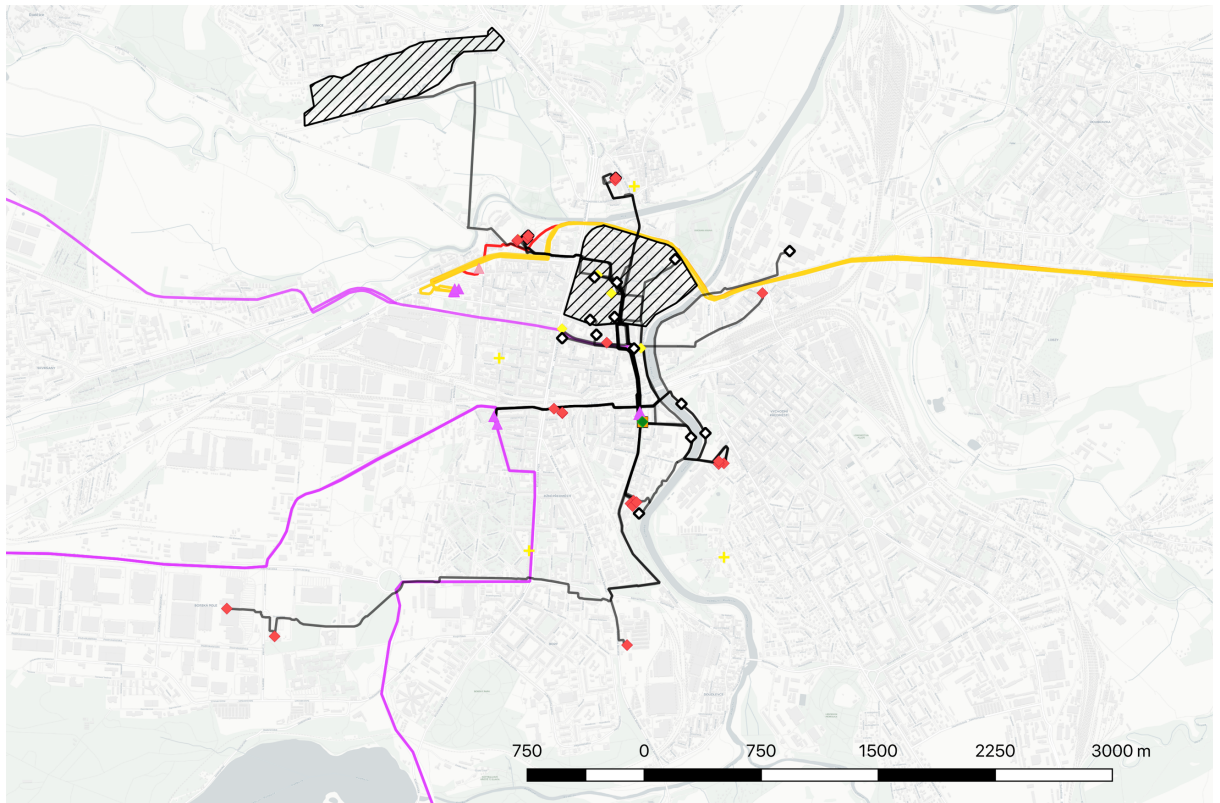

Fig. 14: Ubytovna Doudlevecká/Presslova – hlavní výřez celkového geografického modelu prostorové sítě. Zdroj: autor.

4.2.1 Ubytovna

Ubytovna je nedílnou součástí celého procesu agenturní organizace zprostředkovávání pracovních sil. Jedná se o velice instrumentalizovaný systém ubytování, který koresponduje s místy továren, tzn. dělníci bydlící na této ubytovně pracují v totožných továrnách: ve výzkumu jsou registrovány tři různé. Zkoumaná ubytovna slouží výlučně jako pracovní ubytování pro ukrajinské dělníky, jeden z participantů uvedl, že jeho předchozím ubytováním byl byt vlastněn stejnou agenturou, složení v domě bylo národnostně míšené s bulharskými pracovníky – přesto, že neregistroval žádný problém, agentura obyvatele homogenně rozdělila podle národností do jiné ubytovny. Samotná ubytovna představuje kromě místa ubytování rovněž místo výplat. Většina z participantů uvedla, že svou výplatu dostávají v hotovosti, když přijede zástupce agentury na ubytovnu. Mezi participanty je rozšířeným jevem, že své vydělané peníze v hotovosti převáží na Ukrajinu, buď již předem směněné nebo směnu provádí až ve své zemi. Zástupce agentury navštěvující ubytovnu rovněž s ubytovanými řeší dokumenty, smlouvy, i to pokud někdo je nemocný. Agentura zajišťující ubytování zprostředkovává zaměstnání, proto většina z dotazovaných pracuje ve stejných firmách. Tři z šesti dotázaných pracují v Chotěšově

v MD Elektronik, dva aktéři v Klatovech ve firmě na čocky Rodenstock a jeden aktér ve Městě Touškov – Novem Car Interior Design. Agentura také zajišťuje autobusovou dopravu.

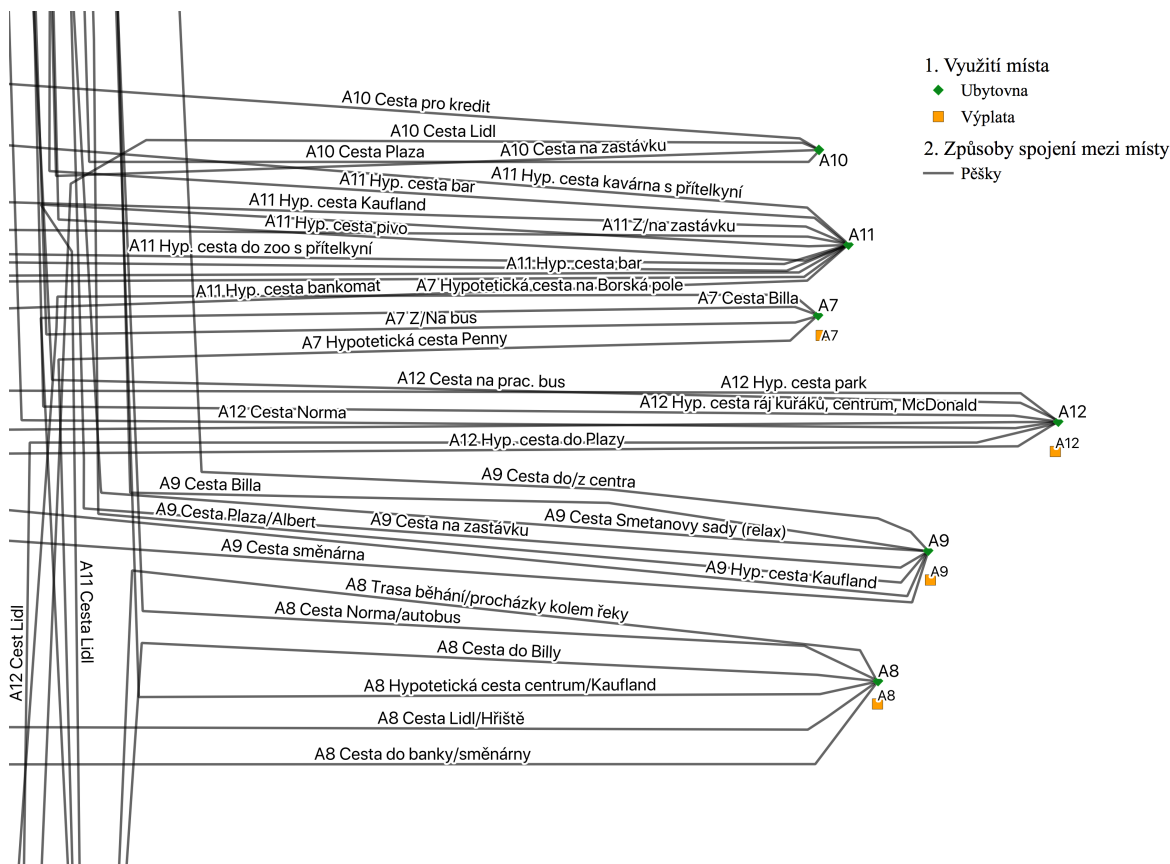

Fig. 15: Ubytovna Doudlevecká/Presslova v kontextu hypotetické pěší sítě. Zdroj: Autor.

Ubytovací zařízení dále prezentuje pro její obyvatele kromě možnosti bydlení, vaření a podobných základních potřeb také místo sociální interakce, aktérka A12 uvádí setkávání a popíjení s ostatními přáteli z ubytovny. Někteří v rozhovoru tvrdili, že jediné přátele, které zde mají jsou buďto spolubydlíci nebo známosti v práci. Obecná shoda panuje nad tím, že ubytovna je místem, kde vedle zaměstnání, tráví dělníci a dělnice nejvíce času ze dne i v obecném horizontu tří měsíční návštěvy. Ubytovna se přímo váže, skrze pěší trasy v podstatě se všemi dalšími místy ve zkoumaném městském prostředí. To je dáno tím, že všichni z participantů a participantek se po městě dopravují chůzí. Výjimkou jsou pak místa mimo Plzeň, jako je práce, státní hranice, přestupní stanice (města) a místa původu, místa výletů, které jsou zprostředkovány skrze autobusovou, železniční nebo osobní automobilovou dopravu. Na pěší síť samozřejmě navazují a výsledně se do vztahů s ubytovnou rovněž zapojují, jen se v kanálech této sítě střídají odlišná zprostředkování a uzly daných linií.

4.2.2 Nákupní místa a Plaza

Ubytovna je bezprostředně propojena s mnoha potravinovými řetězci (Lidl, Penny, Norma, Albert, Kaufland, Tesco) a s nákupním centrem Plaza, který představuje intenzivní multiplicitní bod. Nejčteněji uváděným místem v případě nákupu potravin je Lidl, který se nachází nedaleko ubytovacího zařízení – jeho blízkost je nejvýraznější důvod nákupu zde, ovšem nepatří mezi nejoblíbenější. Lidl je ve vztahu s ubytovnou v případě aktérů a akterek A8, A10, A11 a A12. Podobný rys splňuje Billa, která se nachází přes řeku a je navštěvována třemi participanty a participantkami (A7, A8, A9). Dalším místem nákupu potravin je uváděna Norma, která je situována na intenzivní trase mezi ubytovnou a zastávkami pracovního autobusu (A8, A12). Na téže trase je rovněž večerka, kterou aktérka A12 navštěvuje pro koupi cigaret. Poněkud zvláštní atribut má mezi některými Kaufland. Například aktérka A9 ho navštěvuje z toho důvodu, že s ním má pozitivní zkušenost ze svého předešlého pobytu v Praze na Hůrce. Participant A11 tento obchodní řetězec představuje nově příchozím ukrajinským pracovníkům a pracovnícím z ubytovny, a společně s nimi ho chodí navštívit, i přesto, že pro nákup nepatří k jeho osobně oblíbeným. Další participant (A8) v Kauflandu nakupuje při procházení centra města.

Mimo již postulované, bylo ještě v ojedinělém případě (A7) zmíněno Tesco se sportovním obchodem Decathlon na Borských polích a nedaleký Penny market. K nákupu tabáku a alkoholu, byl ojediněle zmíněn (A12) tzv. „Ráj kuřáků“ v Americké ulici a dále pak v nočních hodinách (ze stejných motivů) čerpací stanice, která se nachází u plzeňského pivovaru mimo centrum města. Mnohočetně navštěvovaným místem se stává – z různých důvodů – nákupní centrum Plaza, které pro mnohé představuje bod, kde je potravinový řetězec Albert (A9, A11, A12), jež patří mezi populární pro nákup potravin, jak je možné si všimnout z rozhovoru s aktérem A11:

V: Můžu se zeptat, kam chodíte nakupovat jídlo?

A11: Nejrady mám Albert, ale spíše chodím do Lidlu, protože je nejbliž. Ale Albert mám nejrady.

V: Jak často chodíte do Albertu a jak často do Lidlu?

A11: Do lidlu můžu jít dvakrát za měsíc, tam se snažím jít co nejmíň to jde a nejlepší je jít radši půl hodiny někam jinam než do Lidlu (smích).

V: A do albertu chodíte jak často?

A11: Jednou za tři dny, jednou za čtyři dny

V: Do jakého albertu?

A11: Ten co je v Plaze

(...)

V: Jinam pro jídlo už nechodíte?

A11: Ne, nejvíc do Albertu, ale když přijedou noví lidi tak je vodím do Kauflandu, ale mně se líbí albert, že je maličký a je tam vše a neztrácím tam čas

Kromě nákupu potravin, se Plaza stává místem volnočasových aktivit – obecně nakupování, nebo jen procházení a koukání se v nákupním centru, je pro někoho (A9, A10) způsob jak trávit svůj volný čas mimo práci a pobyt na ubytovně. Pro participanta A11 je Plaza také místem směny své výplaty ve zdejší směnárně.

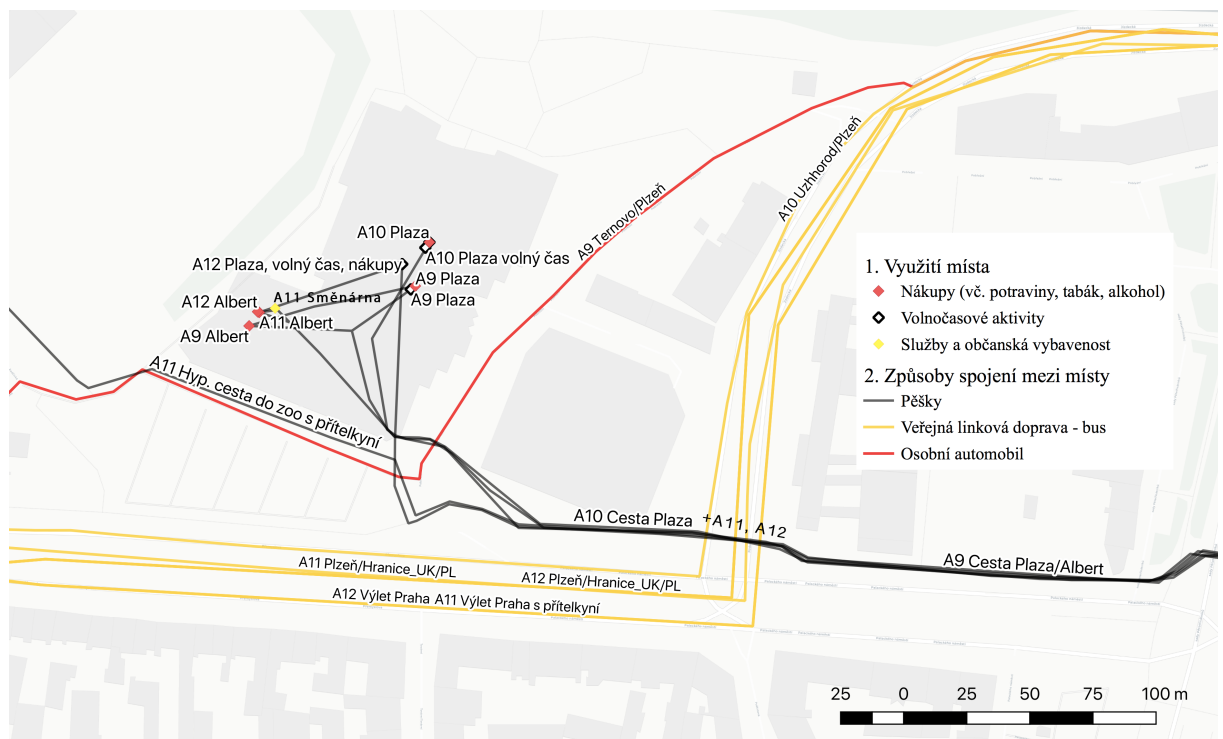

Fig. 16: Plaza jako asambláž. Zdroj: autor.

4.2.3 Zaměstnání a agenturní doprava

Další přímá frekventovaná pěší vazba u všech participantů a participantek vede mezi ubytovnou a zastávkami agenturního autobusového dopravce. Tato místa užívaná agenturním dopravcem se shodují se zastávkami městské hromadné dopravy. Jedná se o stanice, ze kterých pravidelně jezdí aktéři do svých zaměstnání. U pěti z nich se zastávky příjezdu a odjezdu neliší a jsou situované nedaleko Jižního nádraží (kde mj. zastavuje linka č. 16 MHD). Druhá dvojice zastávek – odpovídající výjezdu a příjezdu jediného participanta A7 – se nachází v ulici před

ubytovnou (kde mj. zastavuje linka č. 10 MHD). Ty jsou prostřednictvím dalšího pracovního autobusu vázány s jeho zaměstnáním ve Městě Touškov: Novem Car Interior Design a.s. První dvojice zastávek je pro tři aktéry/ky A8, A9, A10 místem, jež je pojí skrze autobusovou dopravu se zaměstnáním v nedalekém Chotěšově ve firmě MD Elektronik. Shodná dvojice zastávek je rovněž místem, jež se pojí s firmou Rodenstock s.r.o. v Klatovech, kde pracuje A11 aktér a aktérka A12. Cesta mezi těmito zastávkami a ubytovnou je také v některých situacích spojena s nákupem v Normě či večerce, nacházející se přímo na linii mezi nimi.

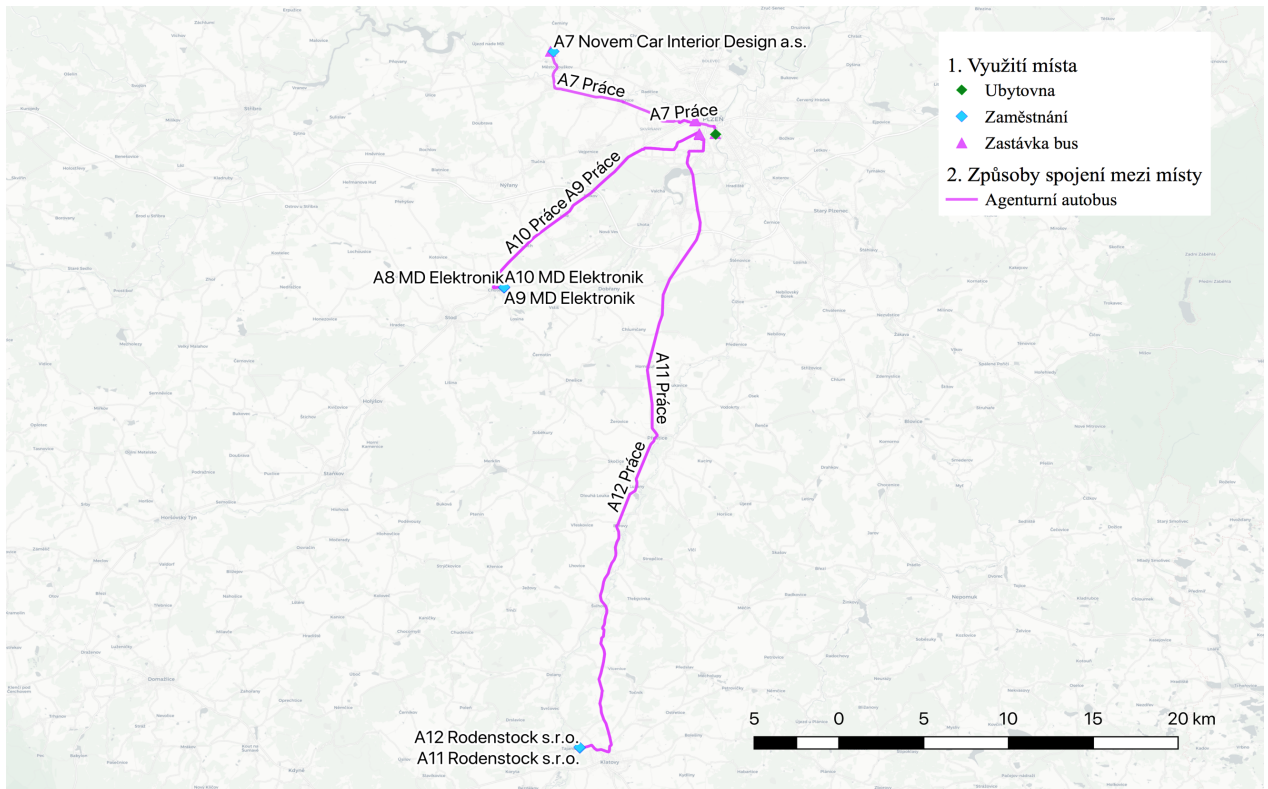

Fig. 17: Trasa agenturního autobusu do jednotlivých továren. Zdroj: autor.

4.2.4 Volnočasové aktivity

Signifikantním kódem v této analýze jsou volnočasové aktivity, které mimo nákupy potravin a zaměstnání představují další klíčové prvky tvořící časo-prostorové vztahy mezi ubytovnou a ostatními místy. Některé byly zmíněny již v kontextu popisování vztahů s nákupním centrem. Vedle Plazy, jež se jeví jako zásadní místo trávení volného času pro aktérky A9, A10 a A12, lze pozorovat podobnou významnost u Vnitřního Města, konkrétněji náměstí a jeho okolí – lemované městským parkem a sady. Mnozí z participantů a participantek uvádějí centrum města s náměstím jako častý a oblíbený cíl k procházkám (A7, A8, A9). Náměstí je také v některých případech prezentováno jako orientační bod, skrze který vedou pěší cesty na další

Všechny dosud zmíněné volnočasové aktivity odpovídají pěšimu zprostředkování mezi ubytovnou a daným místem. Ovšem tři z ubytovaných uvedli jako využití volných dnů několika výlety do jiných měst zprostředkované autobusovou dopravou. Participantka A12 absolvovala třikrát se svou spolubydlící výlet do Prahy a jednou byla Praha zmíněna v případě aktéra A11, který byl dále na výletě v Karlových Varech s přítelkyní. Aktérka A9, která má s prací v České republice již dlouholeté zkušenosti, disponuje rovněž upevněnými sociálními vazbami z předešlých pobytů a zaměstnání: ta jako volnočasovou aktivitu uvedla příležitostně návštěvu přítelkyně původem z Běloruska, která se usadila v Zbuzanech u Prahy.

4.2.5 Služby a ostatní občanská vybavenost

Náměstí a bezprostřední okolí se kromě volnočasových aktivit a svého orientačního atributu souběžně stává místem konkrétních služeb a zdrojem občanské vybavenosti. Těmi je v jednom případě bankomat a ve druhém pak trafika kam si participantka A10 chodí dobít kredit do telefonu. Zbylými službami je využívání Raiffeisen banky ke směně prostředků (A8) v Americké ulici, další byla artikulována směnárna na rohu Americké ulice a Anglického nábřeží (A9). Poslední službou takového typu byla směnárna (A11), již zaznamenána v kontextu nákupního centra Plaza. Všechny zmíněné body jsou rovněž propojeny s ubytovnou skrze pěší linie.

4.2.6 Trasa Ukrajina – Plzeň

Cesta z Ukrajiny do Plzně je nejpravidelněji zprostředkována autobusovou dopravou, nejfrekventovaněji ze Lvova přímou linkou přes Polsko do Čech. Roli hraje především místo a oblast původu jednotlivých participantů, někteří se dopravili železniční nebo autobusovou dopravou do Lvova, kde přestoupili na autobus, další jeli přímou autobusovou linkou ze svého města, která přes Lvov pouze projížděla. Participantka A10, pocházející z jižní oblasti Ukrajiny, jela odlišnou trasu přes Slovensko, stejně jako aktérka A9, která ovšem měla cestu zprostředkovanou automobilem řidiče, jež vozí vždy více dělníků do Čech. Na trase představuje signifikantní bod státní hranice, jak už Ukrajinsko-Polská tak Ukrajinsko-Slovenská. Tyto body znamenají pro autobusy a cestující pravidelnou hraniční kontrolu, spojenou často s delší časovou prodlevou, participant A8 a A10 uvedli pozastavení na hranici na dobu devíti až dvanácti hodin. Pouze participantka A9, která se jako jediná dopravila autem, zmínila snazší průjezd hraničním přechodem.

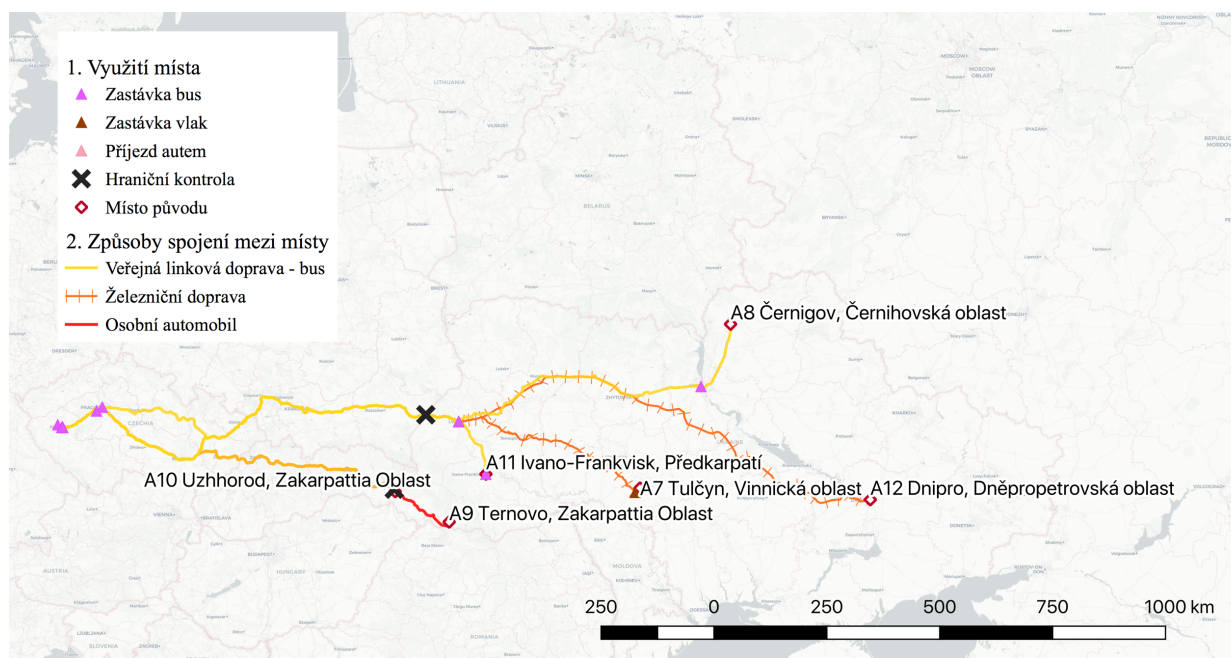

Fig. 19: Trasa do Plzně z místa původu. Zdroj: autor.

4.2.7 Místa původu

Jak je možné si všimnout z mapy výše (Fig. 19), všichni pracovníci a pracovnice pocházejí z rozličných regionů Ukrajiny. V mapě jsou rovněž graficky znázorněny jednotlivé způsoby přepravy z daných bodů původu a mezizastávek. Místa původu, jedno po druhém, podle označení aktérů/aktérek jsou následující: A7 Tulčyn, Vinnická oblast; A8 Černigov, Černihovská oblast; A9 Ternovo, Zakarpattia oblast; A10 Uzhhorod, Zakarpattia oblast; A11 Ivano-Frankvsk, Předkarpátí; A12 Dnipro, Dněpropetrovská oblast.

4.2.8 Předchozí zkušenost s prací v zahraničí a předešlé ubytování

V případě analýzy předchozích pracovních zkušeností zkoumaných dělníků a dělnic je vhodné je popsat společně s předešlým ubytováním, které se k zaměstnání vždy váže. Pracovní zkušenost se zaměstnáním za hranicemi domoviny v době, kdy byli rozhovory prováděny byla první pro aktéra A7 a aktérku A12. V případě aktéra A8 existuje jeho předešlá zkušenost s prací v Polsku ve Varšavě, ovšem zkušenost s ubytovnou má až nyní v Plzni. Příběh participantky A9 je o předešlé zkušenosti bohatší. Ta prožila svou první pracovní migraci před deseti lety zhruba během dvou a půl roku strávených zde. Původně pracovala bez příslušné dokumentace v pekárně v Kladně, kde měla zároveň ubytování, v té době v Kladně rovněž poprvé zažila i bydlení na ubytovně. Po dodělení blíže neurčeného víza, chvíli žila a pracovala v tiskárně a jiných místech v Plzni, bydlela v té době u Kauflandu či v Liliové ulici na Slovanech. Poté se

přestěhovala do Prahy, kde vykonávala práci uklízečky na letišti, či pracovala v barech a menších klubech. V Praze postupně vystřídala různé adresy svého ubytování v bytech na Pankráci, IP Pavlova, v Kobylisích a na Lukách. V mapě jsou všechna tato místa pouze hypotetické body. Po deseti letech se participantka do Čech vrátila a agentura jí zprostředkovala bydlení a zaměstnání, v turnusu prvních tří měsíců žila na ubytovně v Holýšově a pracovala v MD Elektronik v Chotěšově. V době rozhovoru uvedla, že se vrátila znovu přes agenturu do stejného zaměstnání a ráda by podepsala smlouvu s mistrem a nechala se zaměstnat na následující dva roky.

Další aktérkou, která disponuje předešlou zkušeností je A10, ta v České republice pracovala již dvakrát po dobu tří měsíců. Vždy byla zaměstnána v téže fabrice MD Elektronik v Chotěšově. V době interview byla v Čechách potřetí a v mezičasech vždy odjížděla domů. V prvním tříměsíčním období v roce 2017 bydlela na ubytovně v Holýšově, stejně jako aktérka A9. Následovně na začátku roku 2018 v bytě na Klatovské třídě a poté na současné ubytovně. Aktérka má v současné době své vízum prodloužené spolu s pracovní smlouvou na dva roky. Participant A11 má předešlou zkušenost s prací v zahraničí rovněž pouze v České republice. Jeho přítelkyně studuje v Nizozemsku, což je důvod proč také pracuje v ČR, jelikož chtěl být blíže své přítelkyni, aby ho mohla snadněji navštěvovat. Zároveň našel na internetu práci, kterou agentura zprostředkovávala spolu s bydlením. Při prvním období své pracovní migrace bydlel na bytě v Koperníkově ulici, z té ho pak přemístili do zkoumané ubytovny. Aktér rovněž plánuje další pracovní cestu, kdy bude žádat o podepsání smlouvy na dva roky a uvedl, že již by nechtěl bydlet na ubytovně nýbrž v bytě.

4.2.9 Vyhodnocení signifikantních míst

Kromě ubytovny jako výchozího jádra – jež bylo podrobně popsáno výše v rámci analýzy samotného sub-kódu (viz *Fig. 15*) – tvoří rovněž výrazný bod nákupní centrum Plaza. To představuje místo, které v sobě uzavírá vztahové síť většiny aktérů v němž se mísí různé druhy událostí a motivů, viz výše. Podobně signifikantním místem je náměstí a jeho přilehlé okolí. To v mnoha kognitivních představách našich participantů/ek zastupuje roli orientačního bodu (*landmark*). Tím se náměstí stává místem, skrze které vede jedna z nejhustších sítí identifikovaných pěších tras (viz *Fig. 20*).

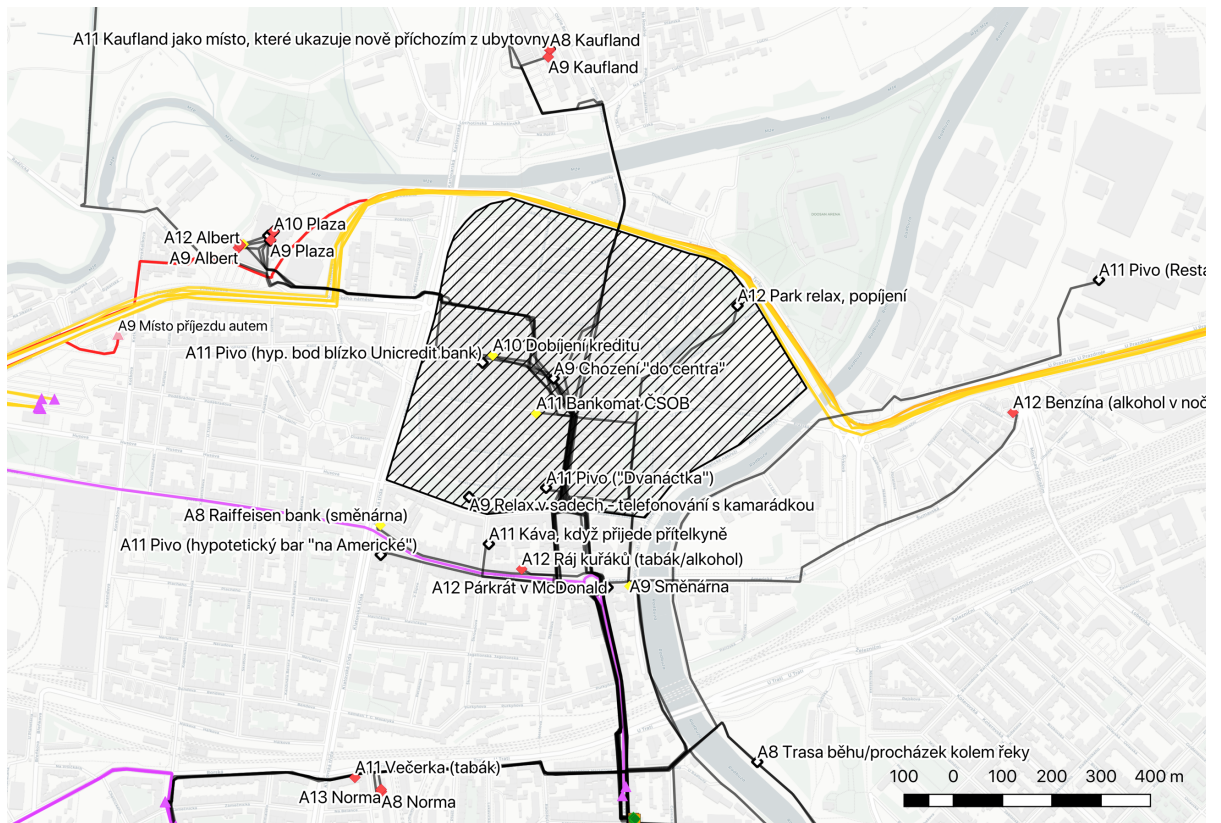

Fig. 20: Náměstí a vnitřní město ve vztahu s ubytovnou Doudlevecká/Presslova aj. Zdroj: autor.

Svou významnou roli také sehrává další místo, v síti definované mobilitou pracovních migrantů a migrantek je jím přirozeně Centrální autobusové nádraží, které tvoří velice dynamický bod příjezdů a odjezdů. Komerční autobusové linky se zdají být jako frekventovaně pokryté a spojení mezi největšími ukrajinskými městy a Plzní jsou stejně běžná, jako mezi jinými evropskými městy. Samozřejmost husté autobusové sítě vykresluje i část rozhovoru s participantem A11:

V: Jakým způsobem se dopravujete do Čech?

A11: Autobusem

V: Ten autobus jezdí přímo od vás z města?

A11: Ano 22 hodin sem jezdím přímo z Ivana-Frankovsk

V: To je autobus od agentury?

A11: Ne, to je regionální autobus

V: Jaká firma víte?

A11: Tam je toho hrozně moc, jdu na autobusové nádraží a kouknu co jede. Tak jako je Flixbus nebo Regiojet, tak něco stejného jezdí u nás.

V: Jel jste přes Slovensko nebo přes Polsko?

A11: Přes poláky, přes Lvov, potom bylo Brno? Ne nebylo Brno. Určitě byl Lvov, možná Kraków, ale spíš se podívejte na mapu.

V: Zpátky na Ukrajinu jezdíte také přímo z Plzně?

A11: Za týden odjždím a autobusem z Plzně z nádraží přímo do Ivana-Frankovsk.

V tomto rozvinutém uzlu tedy můžeme identifikovat propojení s místy původu, body přestupních stanic, státními hranicemi, geografickým, politickým i právním územím dalších států jako Polska nebo Slovenska, územím Evropské unie, územím Schengenu i mimo něj, a všemi liniemi definující bohaté proudy, kanály a toky pracovní-migrační mobility.

S autobusovou dopravou se pojí i poslední poměrně významné energické jádro, splétající v sobě pracovní pohyb pěti participantů/ek. Jedná se o zastávky příjezdu a odjezdu agenturní autobusové dopravy nedaleko Jižního nádraží, které se pojí s jednotlivými továrnami v jiných městech regionu. Zastávky na svém významu nabývají především tím, že jsou společným klíčovým bodem pro téměř všechny aktéry/ky ze zkoumané ubytovny a nabízí se pouze minimum hypoteticky možných trasových linií, které propojují místa ubytování a zastávky. Navíc v mnohých případech vztah mezi ubytovnou a zastávkou není ve všech situacích přímý, využití zastávek se totiž velmi často rozrůstá o vztah s nákupem v blízké večerce a obchodním řetězcem Norma, tím se teritorium zastávek jako dynamického bodu rozvíjí i o tato místa a kanály pohybu.

4.3 Srovnání dvou ubytoven

Přestože jsou dvě zkoumané ubytovny velice rozdílné, co do složení populace, jejich účelu či organizace, je cílem kromě mnohých odlišností, analyzovat primárně podobnosti, síťové průsečíky a uzly, které se v kontextu tvorby prostoru obou ubytoven zároveň, ukazují jako relevantní. Jinými slovy, zda existují nějaké analogie ve způsobech využití místa či spojení mezi nimi u aktérů a akterek z odlišných ubytoven. K takovému účelu slouží syntetický model obou prostorových sítí, který je sjednocen v jeden ještě komplexnější labyrint míst a vztahů mezi nimi (viz *Fig. 21*).

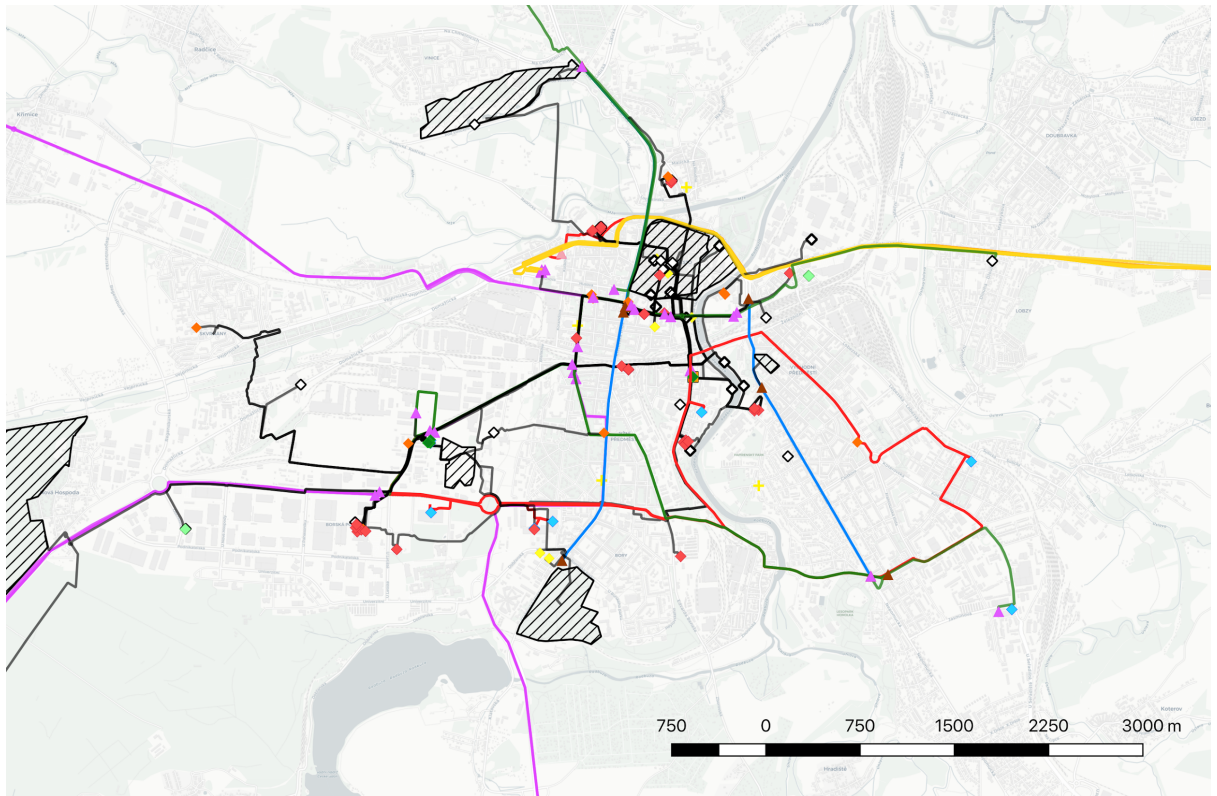

Fig. 21: Hlavní výřez celkového geografického modelu syntetické prostorové sítě dvou ubytoven. Zdroj: autor.

Z modelu je na první pohled zřejmé nejhustší zauzlení, které ilustruje výraznou shodu ve významnosti vnitřního města pro obyvatele obou ubytoven. Je tak patrné především v případě samotného náměstí a přilehlého okolí, které je v kontextu ubytoven místem, užívaném především k volnočasovým aktivitám, jakými jsou odpočinek či procházky, v ojedinělých případech k popíjení v přilehlých parcích apod. Shoda také panuje v kognitivních představách většiny z aktérů/ek, ve kterých je náměstí signifikantním orientačním bodem (*landmark*; viz Fig. 21). To potvrzuje fakt, že je náměstí dynamickým jádrem uzlující velký počet pěších linií, které spojují ubytovny s dalšími cílovými místy, jako například nákupní centrum Plaza, Kaufland, zlevněné potraviny u náměstí, návštěvu rodinných příslušníků atp.

Kromě zmíněných způsobů využití, představuje vnitřní centrum města místo, zahrnující širší škálu služeb (vč. dopravních), které určují prostorový rádius participantů/ek z daných ubytoven (viz dílčí rozbor výše). Podstatným místem je tedy kromě náměstí, přilehlých parků a příbuzných uliček i Americká ulice, kde „absolutně“ shodným bodem je pouze banka. Ovšem frekvence a intenzita využití této hlavní ulice, je zřejmá z dopravních uzlů v případě obyvatel z Borské ubytovny a vysokého počtu pěších tras, překlenující ulici v případě druhé ubytovny. Nutno zmínit, že v mnohých kognitivních mapách aktérů/ek z ubytovny Doudlevecká/Presslova představuje Americká ulice slepé místo (viz Fig. 21), nebo je

znázorněna pouze jako *hranice* mezi vztahem ubytovny s náměstím. Jednotlivá místa v celkové Americké ulici se liší podle konkrétních aktérů (viz dílčí rozbor výše).

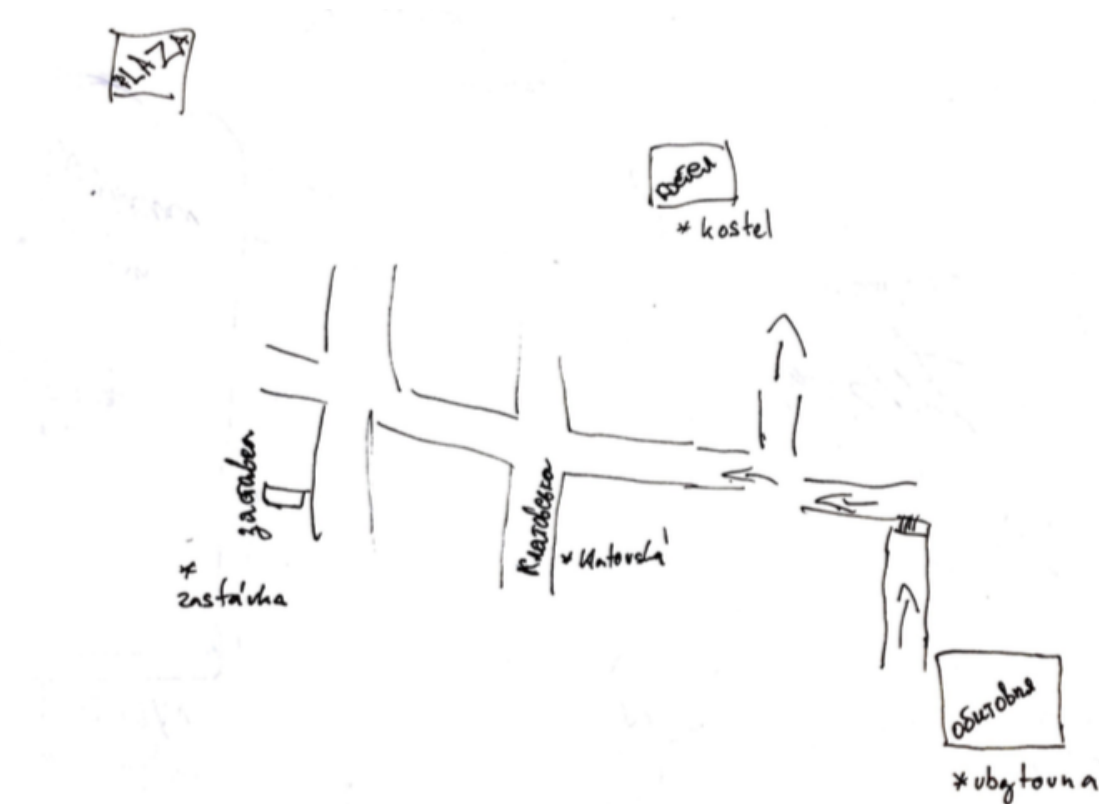

Fig. 22: Kognitivní mapa A10. (* = překlad). Zdroj: autor.

Další intenzivnější shodu je možné identifikovat v okolí Jižního nádraží, kde mimo zastávky pracovních autobusů zahraničních dělníků, proudí četné vztahy v podobě pěších trajektorií a linií městských autobusů ze/ve směru Borské ubytovny. Sice se bohaté síť mobility ve formě agenturních autobusů, městské dopravy a pěších tras ve většině případů neuzlují přímo, ale i tak je evidentní energičnost v této městské části. Kromě pracovních zastávek, se přes silnici nachází další stanice městské hromadné dopravy, které jsou v určitých situacích využity obyvateli Borské ubytovny, například v případě nákupu ve večerce (A1) – podobně jako jsou využívány večerky ve stejné oblasti obyvatelkou (A12) druhé ubytovny. Samotné pracovní zastávky se kříží s linií MHD č. 16 a také se jedná o shodné stanice této linky (A1, A5). O něco dál od jádra zmiňovaného místa – avšak stále v rámci Jižního předměstí – se nacházelo první ubytování v bytě zprostředkované agenturou účastníka A11 a druhé ubytování A10.

V rámci celkového syntetického modelu pak dochází spíše jen k „méně signifikantním“ shodám a zauzlením, v řádu jednotlivin. Průsečíkem je například zoologická zahrada, která

představuje volnočasovou aktivitu pro A1 a A11. Autobusové nádraží, které z Borské ubytovny využívá pouze A4 a hypoteticky A6, který je zahraniční pracovník. Shodný je nadále uzel nákupního centra, kde se nachází Kaufland (A8, A9, A11) a praktický lékař (A5). V jednom případě se potkávají sítě, podmíněné nákupem potravin v Tesco na Borských polích, které uvedl A7 jako jediný aktér z Doudlevecké ubytovny a silná většina z Borské. K dalšímu síťovému prolnutí dochází u aktivit aktéra A3, který má meeting point s přáteli u Zimního stadionu, jež se rovněž nachází v Doudlevecké ulici (která je obecně výrazný kanál vztahů obyvatel nedaleké ubytovny Doudlevecká/Presslova) a pracovní zastávku na charitě v navazující Cukrovarské ulici. V kontextu sítě pracovní mobility v rámci agenturní dopravy, lze evidovat drobnou shodu v trase aktérů A6 a A7, přičemž se vztah rozděluje na svém počátku a konci, kdy A6 vyráží z Tylovy ulice do továrny v Myslince a A7 z Doudlevecké zastávky do továrny ve Městě Touškov.

O něco snazší, zdá se býti pozorování rozdílností mezi dvěma síťovými modely. Můžeme logicky usuzovat, že ubytovna Borská – ve které žijí primárně lidé, jejichž místo původu je Plzeň nebo přinejmenším plzeňský kraj – bude vykazovat širší spektrum kódů využití místa a bohatší strukturu síťových vazeb než ubytovna se zahraničním obyvatelstvem, avšak není to úplně samozřejmé. Částečně nám mohou napovědět tabulky dvou základních kódů, které byli popsány v metodologické části. Kde na jedné straně evidujeme 10 sub-kódů *využití místa* a 7 sub-kódů *způsobů spojení mezi místy* v případě Borské ubytovny, na straně druhé 13 sub-kódů *využití místa* a 6 *způsobů spojení mezi místy* v případě druhého ubytovacího zařízení. I přes nižší počet sub-kódů *využití místa*, je však celkový prostorový rádius obyvatel borské ubytovny rozhodně širší v rámci města. Jinými slovy, jednotliví obyvatelé mají individuální vztahy s místy napříč více městských částí, než v případě Doudlevecké/Presslovy ubytovny. Nicméně těch způsobů jak daná místa využívají je o něco méně.

Celková síť aktérů/rek Doudlevecké/Presslovy ubytovny nevykazuje tak rozvedený prostorový rádius v rámci samotného města. Ovšem upřeli bychom naši pozornost mimo urbánní prostředí: je síť (daná proudy zahraničních dělníků) dále rozvedena skrze uzly pracovních cest, mezizastávek autobusových dopravců, hraničních přechodů s kontrolami a skrze přestupní stanice, na cestě z/do jejich místa původu. Zdá-li se nám (časo)prostorový rádius těchto obyvatel v rámci města omezený hlavně na okraj Jižního předměstí, vnitřní město, Plazu, autobusové nádraží, zastávky pracovních autobusů a linie určující vztah s továrnami za městem, nejsme daleko od pravdy. Přesně tak se totiž jeví síťovaný prostor obyvatel ubytovny Doudlevecká/Presslova. Avšak o to více jsou frekventovanější a energičtější výsledné modely

proudů, kanálů a bodů daných participantů/ek. To je dáno častým se opakováním a podobností konkrétních způsobů spojení a míst, více než u obyvatel z Borské ubytovny, kde je diverzita o něco přirozenější.

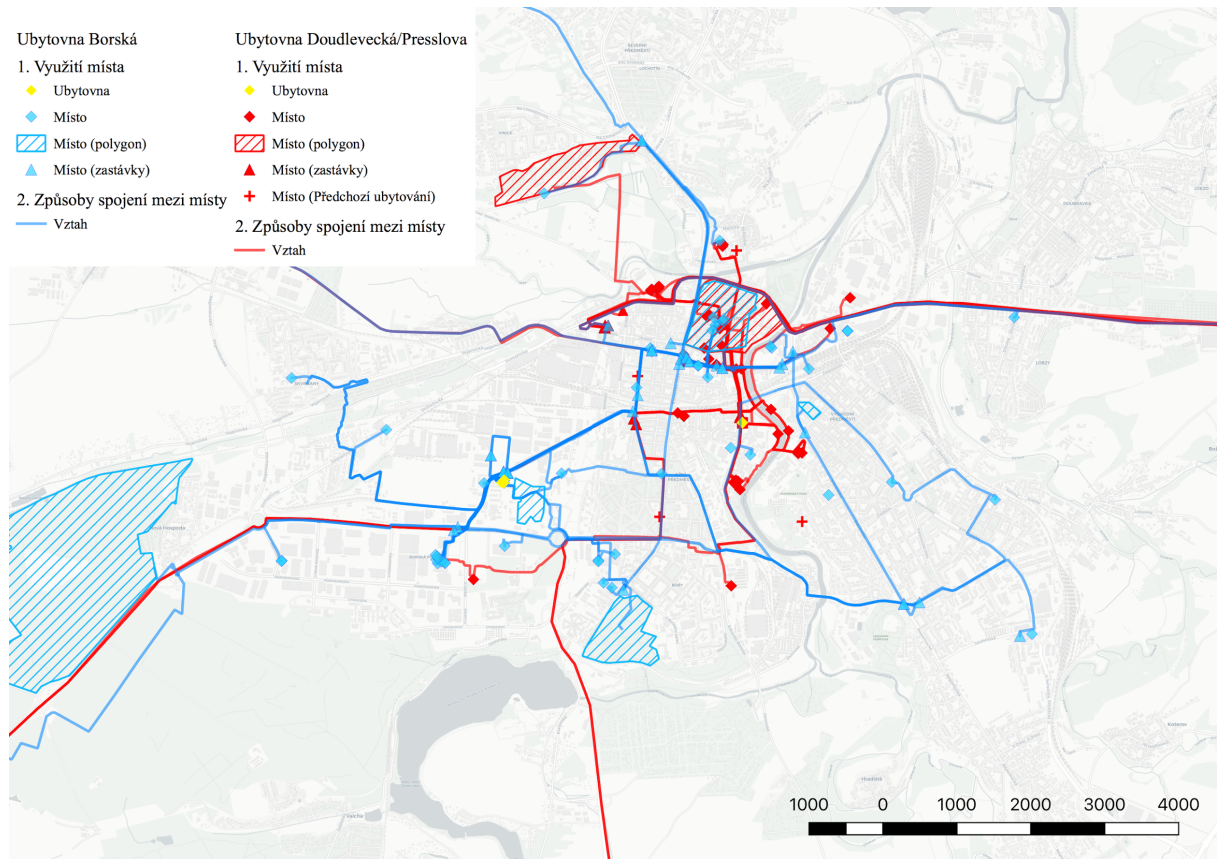

Fig. 23: Syntéza prostorové sítě dvou ubytoven s barevným rozlišením. Zdroj: autor.

Oproti tomu síťovaný prostor s jednotlivými uzly v případě ubytovny Borská, je více rozprostřen v městském prostředí, takže o něco řidší je pak jeho intenzita. Jak již bylo popsáno výše, v rámci vyhodnocení nejsignifikantnějších míst, v případě borské ubytovny jsou intenzivní vlákna a body především v průmyslové zóně na Borských polích a Borech obecně, tedy v okolí ubytovny, propojeném hromadnou dopravou s vnitřním městem.

Kromě rozdílných síťových rozprostření, je nezbytné zmínit některé dílčí odlišnosti, které jsou také významné pro vyjádření povahy síťového prostoru a konkrétních míst. Snad nejzřejmější rozdíl přináší způsob spojení mezi jednotlivými místy v rámci města. V případě obyvatel borské ubytovny jsou to rozvinuté pěší trasy, především v okolí bydliště a ve formě spojení s vnitřním městem i v rámci vnitřního města samotného. Podobným způsobem je běžné využívání městské hromadné dopravy (tramvají i autobusů) a ojediněle osobního automobilu

(A3), pro spojení mezi jednotlivými místy.⁵ To se však liší ve způsobech spojení mezi místy u obyvatel z ubytovny Doudlevecká/Presslova, kteří se v rámci města pohybují pouze po pěších liniích. Ostatní způsoby spojení jsou pak podmíněné speciální pracovní dopravou a mezinárodními linkami mimo město.

Další takovou dílčí odlišností je naprostý význam nákupního centra Plaza pro zahraniční dělníky/ce a nulový význam pro obyvatele borské ubytovny. Místo nákupního centra je obecně velice energickým jádrem v centru města, nabízející mnoho z občanské vybavenosti na jednom místě, tudíž je pochopitelná atraktivita pro zahraniční aktéry/ky, ovšem ze strany aktérů/ek borské ubytovny nebyla o tomto místě žádná zmínka.

Tvorba prostoru v kontextu obou ubytoven se rovněž liší v rámci širší teritorializace síťových uspořádání – ve vztazích s místy mimo Plzeň. U zahraničních pracovníků je možné identifikovat vztahy s továrnami v regionu, s místy výletů jako je Praha či Karlovy Vary a mnoha dalšími místy v rámci již zmíněné mezinárodní mobility. V případě Borských aktérů/ek se vztahy mimo město objevují jen velmi zřídka, jako například vztah aktérky A4 s rodinou v Praze nebo vztah aktéra A6 se svým místem původu, jelikož je rovněž zahraničním dělníkem.

Zahraníční původ aktéra A6 je bod, který si zaslouží menší diskusi v této syntetické komparaci našich ubytoven. Na vlastnostech aktéra A6 se dají ilustrativně analyzovat určité podobnosti a rozdílnosti, jelikož žije jako jediný z dotázaných na Borské ubytovně ze stejného motivu, coby dělník ze zahraničí. Z toho důvodu by se dalo předpokládat, že bude naplňovat charakteristiky ostatních zkoumaných pracovních migrantů. Jenže, je zde několik rozdílů, které mohou hrát roli jak v kognitivním vnímání prostoru, tak ve způsobech jednání a využití místa: A6 oproti většině z ukrajinských dělníků pracuje v Čechách kontinuálně, bez delších přestávek – delší časový horizont; zdá se, že nepodléhá takovému tlaku agenturní organizace; nevyskytuje se u něj silná jazyková bariéra, tím že je ze Slovenska; co se zdá být silným elementem – je občanem Evropské unie, tudíž jeho smluvní vztahy, rezidenční a pracovní vztahy nejsou institucionálně tolik podmíněné jako u ukrajinských pracovníků; aktér vykazuje upevněné

⁵ Několik participantů a participantek uvedlo informaci, že velmi často volí městskou hromadnou dopravu jako způsob spojení v době nepříznivého počasí. V takovém případě se i počasí stává určujícím pro způsob spojení mezi místy, avšak v kontextu participantů/ek borské ubytovny je hromadná doprava ve většině případů i tak běžnou formou dopravy.

sociální vazby s bývalými kolegy a přáteli z jiných ubytoven, což rozšiřuje jeho prostorový rádius. I přesto lze najít několik shodných prvků mezi zahraničním obyvatelem borské ubytovny a zbytkem pracovníků z druhého zařízení. Jedním takovým prvkem je totožný způsob spojení mezi místy – tedy kromě vztahů podmíněnými pracovními cestami a mezinárodní mobility – se všichni zkoumaní dělníci/ce pohybují v rámci města po pěších liniích. Další shodou je totožné využití místa náměstí, coby místa odpočinku, procházek a orientačního bodu v kognitivní představě a role vnitřního města obecně. Shoduje se taktéž určující role zaměstnání, které je naprosto stěžejní pro zbylé využití volného času a prostorovou mobilitu. Jinými slovy každodenní život zahraničních dělníků a dělnic by se dal rozdělit na čas v továrně a mimo ní. Práce je určujícím aktérem, který ovlivňuje zbylé využití času a prostoru. Tím se liší od ostatních obyvatel ubytovny Borská. Shrňeme-li celkový síťový prostor aktéra A6, tak se ve výsledku moc neliší od jiných zahraničních dělníků a dělnic (kromě vztahů definovaných ustálenými sociálními vazbami).

Poslední ukazatel v této syntetické analýze, který by nám mohl přiblížit určité shody a rozdílnosti je komparace kognitivních nákrešů prostoru jednotlivými participanty/kami z obou ubytoven. I přesto, že je počet kognitivních map v nepoměrném zastoupení, jedna charakteristika je v mapách očividná. Kognitivní představy aktérů/ek z ubytovny Doudlevecká/Presslova z většiny připodobňují geografické mapy. Jako vysvětlení se nabízí buďto metodologická chyba přílišného zdůrazňování nákreš „mapy“, či svou roli sehrálo zaměnění významu v překladu z češtiny do ukrajinštiny/ruštiny, nebo častější používání map a navigačních aplikací v telefonu zahraničními pracovníky. To se u participantů/ek z borské ubytovny neobjevuje. Jejich kognitivní nákrešy neodpovídají geografickému zápisu a jsou „více mentálními“ mapami než v předešlých případech. Znovu by se nabízela komparace aktéra A6 s ostatními migranty, ovšem u něj neexistuje jazyková bariéra a má s Plzní dlouholetou zkušenost. Jeho pozice (a ostatních z ubytovny Borská) by se dala obecně označit jako lokální obyvatel – *local inhabitant*, oproti návštěvníkům z vnějším – *visitor from outside* (srov. Tamáska 2017, s. 377). Taková pozice by rovněž mohla z části vysvětlovat, proč je zmiňované rozprostření daných sítí vzájemně odlišné v kontextu dvou ubytoven. Roli může partikulárně sehrát právě taková kognitivní hranice vnímání městského prostoru. Jinými slovy, jinak se utváří kognitivní představy o prostorových možnostech lokálních obyvatel (původem z Plzně nebo se v Plzni dlouho pohybující) a jinak se utváří u návštěvníků z vnější.

4.4 Shrnutí analýzy

Rozbor syntetického modelu potvrdil několik průsečíků a podobností v celkové struktuře obou síťových oběhů. Konkrétní zhuštění našich dvou modelů prostorových sítí (tj. jednotlivých ubytoven) a povaha nejvýznamnějších uzlů naznačují, že je možné vyhodnotit potenciál konkrétních městských částí s ohledem na transformaci urbánního prostředí. Předtím než se začnu věnovat takovému hodnocení a diskuzi o významu samotných ubytoven v těchto sítích, coby výchozích ohnisek, je nezbytné shrnout základní poznatky analýzy podle logiky sub-kódů, které se ukazují být jako nejsignifikantnější pro tvorbu prostoru v relacích s jednotlivými ubytovny.

Zaměstnání je proměnná, která zásadně podmiňuje podobu výsledných aktérských sítí. V případě Borské ubytovny, pracují pouze tři ze zkoumaných obyvatel a je u nich zřejmé, že práce hraje zásadní roli v jejich časoprostorovém rádiu. Každodenní směny aktérky A1, které ji autobusovou dopravou pojí s jídelnou ve východní části města; role údržbáře aktéra A3, jehož pracovní náplní je nákup stavebních materiálů a zásob pro chod spravovaných ubytoven ho automobilem spojuje s mnoha místy po celém městě; zaměstnání aktéra A6, které je stejně jako v případě dělníků a dělnic z druhé ubytovny zajištěno agenturou a nachází se v továrně mimo město, se kterou je spojen trasou agenturního dopravce. Stejně jako v případě aktéra A6, coby zahraničního dělníka je zaměstnání maximální prioritou všech ostatních pracovníků a pracovník z druhého zařízení, která je nanejvýš určujícím elementem jejich každodenního života. Dělníci a dělnice z ubytovny Doudlevecká/Presslova jsou taktéž skrze agenturní dopravu spojeni s továrnami v různých městech plzeňského regionu (Klatovy, Město Touškov, Horšovský Týn). Je zřejmé, že tito aktéři/ku tráví v zaměstnáních nejvíce svého času mimo samotnou ubytovnu.

Podobně významná síť vzniká s využitím míst, do kterých chodí jednotliví participanti/ky (nejen) nakupovat potraviny. Primárně jde především o místa, která se nachází v geograficky příznivé vzdálenosti od ubytoven, nebo se vyskytují „po ruce“ na intenzivně užívaných liniích. V případě aktérů z Borské ubytovny hraje pro nákup potravin stěžejní roli nákupní centrum Borská Pole, kde se nachází Tesco, jež se stává zároveň i místem srazu s přáteli, dobíjení kreditu a tak podobně. Dále Kaufland, nacházející se též v industriální zóně, či večerka na trase klíčové linie autobusu č. 15. „Vzdálenější“ místa – ovšem pro někoho stejně významná – jsou situovaná v centru města a představují je zlevněné potraviny („zlevněnka“). V kontextu dělnické ubytovny Doudlevecká/Presslova je škála těchto míst o něco bohatší. V „blízkosti“ je udržován různorodý vztah s Lidlem v Doudlevecké ulici, Billou za ubytovnou

přes řeku, Normou a večerkou nacházející se v hustém proudu cest na pracovní autobus. K těm vzdálenějším vztahům patří Kaufland a Plaza, kde je pro nákup potravin k dispozici Albert.

Třetí nejvýraznější síť, jsou podmíněné volnočasovými aktivitami, jejichž ústředním bodem se stalo Náměstí Republiky a přilehlé okolí. Procházky, popíjení, relax, veřejné akce, to jsou mnohočetné aktivity, které vytváří vztah s tímto místem v kontextu obou ubytoven. Způsoby trávení volného času rovněž utváří prostor v blízkém okolí konkrétních míst pobytu. V rámci ubytovny Borská jsou to ku příkladu procházky v zahrádkách blízkým ubytovně, procházky do borského parku či do lesa v sousední Nové Hospodě, setkávání se s přáteli v Tesco, na Domažlické ulici či v sousedních ubytovnách. Volnočasové aktivity jsou také silně vázány s ubytovnou samotnou, ve které jsou udržovány sociální interakce ve formě klábosení, popíjení či posezení na dvorku. Sociální vazby obyvatel borské ubytovny jsou však rozvinuty i mimo ni, tudíž další vztahy jsou udržovány návštěvami přátel a rodinných příslušníků. Ojedinele prostorovou síť rozšiřuje událost jakou může být například návštěva zoo. Mimo zmíněné volnočasové aktivity spojující ubytovny s centrem města, jsou v rámci druhého zařízení Doudlevecká/Presslova významné aktivity, které utváří prostor vztahem s fotbalovým hřištěm u řeky za ubytovnou a s břehy řeky coby místem k odpočinku či běhání. Po náročné práci, je velká část volného času strávena v ubytovně samotné, kde jedna z akterek uvedla i občasné večírky na pokojích. Ubytovně Doudlevecká/Presslova odpovídá udržování sociálních vztahů spíše a jen v rámci ubytovny. Delší vztahy jsou definovány volnočasovými aktivitami v intenzivním bodě Plazy, občasných výletů do jiných měst ČR, ojedinelé návštěvy zoo, Boleveckého rybníku či v jediném případě návštěva známé z předchozích pracovních pobytů. Síťovaný prostor se rovněž utváří v případě návštěv některých restauračních zařízení či popíjení v parcích.

Náměstí a vnitřní město by se dalo shrnout pro obě ubytovny i jako bod, kde se potkává síť podmíněna volnočasovými aktivitami se sítí danou sub-kódem ostatních služeb a občanské vybavenosti. Bankovní služby, směnárny, trafiky na dobíjení kreditu jsou místa, která propojují ubytovny s centrem města. Zde je mimo jiné znovu důležitá role uzlu utvářejícího se v rámci Plazy pro zahraniční dělníky a dělnice. Pro obyvatele borské ubytovny pak identifikujeme místa rozšiřující síť o uzly služeb jako je například pošta u ubytovny, pošta na Klatovské, lékařské služby či základní škola ve Skvrňanech. V rámci ubytovny Borská hraje rovněž roli kód, který se v kontextu druhé ubytovny neobjevuje, jedná se o místa pro získání sociálních příspěvků a dalších sociálních služeb, propojující ubytovnu s úřadem práce na borech či bytovým

odborem u Americké ulice či dává uzlu ubytovny povahu místa kam je jednomu z participantů dovážen invalidní důchod.

Sub-kódy zastávek městské hromadné dopravy a zastávek pracovních autobusů reprezentují rovněž signifikantní zauzlení ve výsledném prostoru. V kontextu ubytovny Borská se utvářejí signifikantní dopravní uzly zastávkami před ubytovnou, u Tesca, u Jižního nádraží, v Tylově ulici, na Americké ulici (U Práce, Mrakodrap), u Hlavního nádraží či na konečné zastávce na Borech. V rámci ubytovny ukrajinských pracovníků a pracovníc koexistují tři dopravní jádra, jedním je pár zastávek pracovních autobusů u Jižního nádraží, zastávky pracovního autobusu u ubytovny pro jednoho participanta a klíčová role místa centrálního autobusového nádraží, coby dopravního uzlu spojující linie příjezdu a odjezdu pracovní migrace. Mimo město jsou to pak dopravní uzly přestupních stanic a míst původu na Ukrajině.

Rovněž se v analyzovaných kvalitativních údajích objevilo mnoho míst a uzlů, se kterými již není udržován přímý aktivní vztah. Ovšem zůstávají určující pro podmínky existence v současnosti. Takovou kategorií jsou místa daná bývalými ubytovnami, či předešlým bydlením obecně, přičemž tyto sub-kódy v určitých případech korespondují s proměnnou místa původu. Za každým z aktérů/ek stojí události a příběhy, které popisují důvod, proč se na danou ubytovnu dostali. V případě aktérů Borské ubytovny je motivem ubytování sociální či ekonomická krize, vyjímaje aktéra A6, který je na ubytovně dočasně jako zahraniční dělník. Současná ubytovna se tak například pojí s jinými takovými zařízeními, kterými si někteří prošli před současnou zkušeností (př. ubytovna Šumavská, BBS ubytovna) nebo s místy původu, byty, domy o které participanty/ky přišli z důvodu exekucí, těžkých nemocí atp.

V kontextu aktérů a akterek z ubytovny Doudlevecká/Presslova je situace poněkud odlišná. Časoprostorové rámce jsou jednak utvářeny vztahem s místem původu, což je jejich domov na Ukrajině a za druhé jsou utvářeny počtem pracovních zkušeností v zahraničí. Tudíž záleží na tom, o kolikátou pracovní cestu se jedná a jak vypadají proběhlé zkušenosti s prací nebo ubytováním v zahraničí. V celkovém síťovém oběhu podmíněné těmito sub-kódy se tak objevují starší zkušenosti s prací a bydlením ku příkladu ve Varšavě, Kladně, Praze či Plzni. U aktérů a akterek, pro které není práce v plzeňském regionu prvotní se objevují zkušenosti s totožnou ubytovnou jako nyní, ale i s odlišnou jako například ubytovnou v Holýšově. Taktéž byly popsány zkušenosti s bydlením v bytech, přičemž některé z nich stejně tak zprostředkovala agentura.

Analýza rovněž ukázala zásadní rozdíl ve způsobech spojení mezi místy. Kdy ze strany obyvatel ubytovny Borská jsou sítě velice heterogenní ve formách zprostředkování daných vztahů. Vedle rozvinutých pěších linií existují i klíčové linie městské hromadné dopravy. V případě obyvatel druhé ubytovny, v rámci města jsou způsoby spojení pouze ve formě pěších tras.

Přesuneme-li pozornost opět na konkrétní zhuštění a na povahu nejvýznamnějších uzlů představených dvěma modely prostorových sítí, můžeme zhodnotit transformační potenciál konkrétních městských částí. Ve zkratce můžeme shrnout poznatky následovně: nejsignifikantnější body, nejenergičtější jádra našich vztahů, jsou to v první řadě samotné ubytovny; nákupní centrum Borská pole – částečně podobným způsobem jako nákupní centrum Plaza; obecně část industriální zóny Borská pole a část města Plzeň Bory; vnitřní město – náměstí, okolní parky, sady, uličky, Americká ulice; centrální autobusové nádraží; pracovní zastávky u Jižního nádraží. V rámci každé z ubytoven jsou to především vždy dvě zóny v rámci jejich celkového síťového oběhu, které by se daly definovat jako zárodky transformace urbánního prostoru a sociální změny.

Přičemž vždy na jedné straně hraje roli samotná ubytovna a vztahy s jejím „blízkým“ okolím, což je v případě Borské ubytovny vztah s nákupním centrem (Tesco) na Borských polích, Kauflandem v Area Bory, zastávkami před ubytovnou, Borským parkem, dalšími ubytovnami ve stejné oblasti, Poštou, zahrádkami u ubytovny atp. Ve zkratce: jedná se o „širší asambláž průmyslové zóny na Borech“, v tom smysli v jakém ji reprezentují body ve vztahu k borské ubytovně. V případě ubytovny Doudlevecká/Presslova můžeme nejintenzivnější tvorbu prostoru ve formě síťových oběhů identifikovat především v rámci městské části Jižního Předměstí, kde na jedné straně jde znovu o určující místo ubytovny, přičemž do asambláže lze přiřadit i intenzivní spoj – Doudleveckou ulici, blízký Lidl a Billu, břehy nedaleké řeky, podél níž se linou další významné pěší kanály do města a kde se nachází hřiště, kde obyvatelé hrají fotbal. Na druhé straně hraje určující roli druhá zóna, která je pro obě ubytovny společná a tou je vnitřní město, konkrétně náměstí a jeho bezprostřední okolí v podobě parků, sadů a příbuzných ulic, Americká ulice. V kontextu ubytovny Doudlevecká Presslova další intenzivní uzly představují ještě nákupní centrum Plaza a Centrální autobusové nádraží, které jsou v pěší vzdálenosti s vnitřním městem.

Je tedy evidentní, že obecně nejenergičtější body a jimi podmíněné síťové oběhy se utváří na území Jižního předměstí, industriální zóny Borská pole, části území Bory a především

v oblasti vnitřního města, kde rovněž dochází k nejintenzivnějším propojování sítí obou ubytoven.

V rámci shrnutí je však vhodné představit zásadní rozdíly mezi zkoumanými ubytovnami, pro bližší pochopení rozdílů v tvorbě časoprostorových sítí. Na jedné straně tedy máme ubytovací zařízení Borská, které je spíše než pracovní ubytování pro zahraniční dělníky, heterogenní ubytovnou pro jedince v sociální a ekonomické tísní. Je typická spíše trvalým obyvatelstvem, kteří toto místo využívají jako jediný možný způsob bydlení mimo ulici. Borská ubytovna je nájemným bydlením lidí z řad různých sociálně vyloučených skupin obyvatel a s tíživými ekonomickými problémy. Místo nacházející se na hranici největší západočeské průmyslové zóny jeví známky sociálně a geograficky segregované lokality.

Na straně druhé, ubytovna Doudlevecká/Presslova je poněkud odlišným místem. Liší se účelem, organizací i samotným obyvatelstvem. Zařízení slouží pouze jako ubytování pro ukrajinské dělníky a dělnice. Důvod bydlení na ubytovně jednotlivých aktérů/ek je výsledkem agenturního managementu celého procesu zajištění pracovní příležitosti v ČR. Ubytovna je vlastněna stejnou agenturou, která zprostředkovává zaměstnání. Zařízení je plně instrumentalizované místo, strukturované agenturní organizací. To se promítá i do celkové struktury (čas)prostorové sítě. Aktéři/ky samozřejmě udržují vazby i s jinými místy ve městě, ale v životním rádiu nemají tolik příležitostí a tyto vztahy nejsou tak intenzivní, jelikož nejvíce času tráví v zaměstnání a na samotných ubytovnách. To se také projevuje rozvinutými sociálními vazbami v rámci ubytovny samotné a v rámci zaměstnání. Časo-prostorové vztahy jsou tedy ve většině předem definovány agenturou – ubytovna, zaměstnání, výdej výplat, administrativní záležitosti, zastávky pracovního autobusu, samotný autobus. Mimo zmíněné, existují vazby s nákupními středisky, potravinami, bary, veřejnými prostory či specifickou volnou aktivitou jako například běháním, hraním fotbalu na louce za ubytovnou, či procházkami a ojedinelými výlety atp.

Na základě rozhovorů se zde jeví opakující vzorec. Většina z dotázaných buďto absolvovala nebo má v plánu absolvovat dva tříměsíční pracovní pobyty, pak vždy v plánu následuje třetí cesta, která již pro ně znamená možnost podepsat pracovní smlouvu na dva roky a sehnání jiného bydlení, než na ubytovně. Někteří uvedli, že s hledáním bytu rovněž v některých případech pomáhá agentura a zaměstnavatelé mnohdy nabízejí finanční příspěvek na bydlení. Tudíž takový typ místa, jakým je naše zkoumaná ubytovna, se jeví jako určitá přestupní stanice, pro první dva turnusy pracovní cesty, před získáním pracovní smlouvy

umožňující delší pobyt, kdy bude možné a přínosnější si najít byt. V tomto procesu dostávají konkrétnější obrysy otázky, které by si zasloužili navazující výzkumnou investigaci. A tedy jak vypadá průběh a výsledky hledání a zajišťování bydlení na konci pozorovaného procesu; jakým způsobem dává tento proces možnost vzniknout v určitých místech homogenním komunitám zahraničních pracovníků; kdo zprostředkovává bydlení v bytech (je prostředníkem i zde agentura?). Jinými slovy, pokud je na konci třífázového procesu hledání ustálenějšího typu bydlení v nájemném bytě, jak se to projevuje jako transformant v urbánním prostoru?

5 ZÁVĚR

Záměrem práce bylo detailně zmapovat utváření urbánního prostoru v kontextu dvou plzeňských ubytoven. Tento typ ubytovacího zařízení byl vybrán jako jeden z průvodních znaků socio-kulturních stratifikačních změn provázející současný vývoj městského prostředí. V práci jsou identifikovány hned dva druhy ubytoven, které se staly předmětem sociologického zkoumání. První typ ubytovny představovala ubytovna Borská, charakteristická primárně jako způsob trvalejšího bydlení pro populaci v sociální, ekonomické a bytové krizi. Druhý typ ubytovny reprezentovala ubytovna Doudlevecká/Presslova, která je částí z celkového procesu agenturní organizace zprostředkovávající zaměstnání, bydlení a jiné služby pro zahraniční dělníky/ce.

Práce je teoreticky zakotvena v relačním pojetí prostoru, což přináší výchozí předpoklad, kdy prostor a místo nejsou jednoduše singulární kategorie, ale prostor je výsledkem vztahů mezi místy, která představují dynamické asambláže. Relační perspektiva umožňuje opustit dilemata a dichotomie doprovázející vymezení prostoru v sociálních vědách: prostor sociální a fyzický reprezentující dvě oddělitelné entity.

Takovému vymezení prostoru byla přizpůsobena i metodologie, která spočívala v kombinaci kvalitativních a geografických technik. Kvalitativní informace byly získávány na základě terénního výzkumu – polostrukturovaných rozhovorech s obyvateli ubytoven, doplněných o nákresy kognitivních map. Získaná data byla použita pro modelování míst a vztahů mezi nimi v GIS. Výsledné modely se staly předmětem detailní analýzy pro zhodnocení výzkumných otázek:

- *Jaký vliv mají konkrétní zařízení na podobu městského prostoru?*

Přeneseme-li se symbolicky k vesmírným procesům, kdy se shlukem prachových částic vytváří nová komplexnost – tak po odhalení a deskripci mnohých signifikantních síťových shluků v konkrétních uzlech – můžeme hledat analogii v předpokládání vzniku nové komplexnosti a změny ve zkoumaném městském prostředí.

V praxi k intenzivnějším shlukům v bodech a komplexnějším síťovým oběhům dochází na území Jižního předměstí, industriální zóny Borská pole, části území Bory a vnitřního města, které je střetem sítí obou zkoumaných ubytoven.

Deskriptivní potenciál této práce je výchozí částí pro další výzkum utváření a transformace současného urbánního prostoru. Ukazuje se, že pro pochopení a srozumitelnost fenoménu tvorby prostoru v kontextu ubytoven v jeho komplexitě je nutné učinit ještě několik dílčích kroků. Nabízí se rozhovory s lidmi pohybujícími se v okolí ubytoven či s lidmi žijícími v jejich sousedství, kteří s místem interagují nebo mají svou vlastní zkušenost. Také se nabízí investigace samotných agentur (nebo jiných vlastníků ubytoven), které vnáší logiku k pochopení chování a jednání obyvatel ubytoven, jimž kromě bydlení a zaměstnání zprostředkovávají mnohdy významnou část dalších potřeb. Agenturní organizace se ukázala jako silný determinant časoprostorových vztahů, který získává svou autonomii. V neposlední řadě je nutné se zaměřit na širší životní trajektorie jednotlivých obyvatel ve vztahu k opouštění ubytoven, pro postihnutí změny či stability akčních rádií ve zkoumaném prostoru.

Postupná transformace prostoru v kontextu ubytoven či tvorby sociálně i geograficky segregovaných lokalit se může projevovat různými způsoby, které je nezbytné identifikovat, popisovat a mapovat v jejich komplexitě. Místo najednou může získávat takovou povahu, kdy se mu lidé začnou vyhýbat. Lokalita se může začít promítat do statistik městské policie nebo podle způsobu utváření prostoru danými aktéry/kami, můžeme ku příkladu evidovat jejich podíl na zlevňování cen nemovitostí a tak podobně.

Organická místa i sítě jsou samozřejmě proměnlivé a mění se v závislosti na všech možných faktorech od stability pracovního trhu, migrace po stavební a organizační zásahy ze strany města. K takové změně dochází například dostavěním nového autobusového terminálu během tohoto výzkumu, který je nově součástí hlavního vlakového nádraží. Ten by měl podle současných informací sloužit především pro regionální autobusové linky. Takže pokud bylo jako signifikantní místo identifikováno původní centrální autobusové nádraží, je vysoce

pravděpodobné, že se začne měnit povaha původního místa a zároveň vznikne další dynamický uzel, který se stane transformantem městského prostoru. Můžeme například očekávat, že přesunutí regionálních linek povede k tomu, že z bývalého nádraží bude dominantní uzel mezinárodních toků pracovní síly do plzeňského kraje? Stane se například z tohoto místa paralelní prostor nového terminálu? Stejně jako v tomto příkladu, je nutné počítat s neustálou organičností při tvorbě prostoru, jež je kontinuálním procesem.

- *Jak je prostor v kontextu těchto ubytoven utvářen?*

Ústředním cílem práce bylo popsat a analyzovat typické činnosti, které se pojí s pobytem v jednotlivých ubytovnách, aby bylo možné identifikovat jejich podíl na tvorbě povahy urbánního prostředí a ukázat jaké prvky se podílejí na utváření se trvalosti takových míst a prostorů. Prostor v kontextu pracovních ubytoven lze popsat jako výsledek jednání a vyjednávání mezi aktéry se specifickými praxemi, využívanými místy a vztahy mezi nimi. Prostor je především efektem těchto dynamických vztahů mezi různorodými místy, událostmi a aktéry, nebo institucemi či organizacemi jakou je například agentura. Jednotlivá místa tak spojují odlišné časoprostorové uspořádání, které představuje výslednou povahu prostoru v kontextu ubytoven. Konkrétní analyzované vztahy s místy jako je samotná ubytovna, obchody, parky, náměstí, nákupní centrum, zastávky se přeměňují do určité podoby prostoru, jakým může jednou být například sociálně či geograficky vyloučená lokalita.

Podobně jako Robert E. Park (2019, s. 40) popsal město „mozaikou malých světů“, jeví se i nespočet míst v městském prostředí v podobě asambláží, propojených růzností síťovaných spojení, jako kontinuální živoucí paleta procesů, tenzí, příběhů, motivací a způsobů využití, která nás při podrobném popisu dokáže propojit s nekonečností sebe utváření se takovýchto světů.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Bláha, M., & Soukup, J. D. (2018). Visual Spatial Representation of Social and Cultural Phenomena and Its Effect on Local Education: The case of Papua New Guinea. *Český lid*, 105, 325-340.
- Bourdieu, P. (1985). The social space and the genesis of groups. *Information (International Social Science Council)*, 24(2), 195-220.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Callon, M. (1991). Techno-Economic Networks and Irreversibility. In Law, J. (ed.), *A Sociology of Monsters: Essays on Power, Technology and Domination*. (No. 38) London: Routledge.
- Dovey, K. (2010). *Becoming places: urbanism/architecture/identity/power*. London and New York: Routledge.
- Dunn, K. (2005) Interviewing. In I. Hay (ed.) *Qualitative Research Methods in Human Geography* (s. 79-105). Melbourne: Oxford University Press.
- Guillemin, M., & Gillam, L. (2004). Ethics, reflexivity, and “ethically important moments” in research. *Qualitative inquiry*, 10(2), 261-280.
- Halbwachs, M. (1980). *The collective memory*, translated by F. J. Ditter, Jr., and V. Y. Ditter. New York: Harper and Row.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. University of Chicago Press.
- Harvey, D. (2006). *Spaces of global capitalism: towards a theory of uneven geographical development*. London: Verso.
- Hatfield, G. (2006). Kant on the perception of space (and time). In Paul Guyer (ed.), *The Cambridge Companion to Kant and Modern Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hay, I. (2010) Ethical Practice in Geographical Research. In Clifford, N., Cope, M., Gillespie, T., & French, S. (Eds.). *Key methods in geography* (s. 35-48). Second edition. Sage.

Janský, J. (2008). Prostor jako interpretace. In Ludmila Dostálová (ed.), *Eukleides: základy geometrie* (s. 127-154). Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Kobes, T. (2018). *Panenko skákavá! Módy existence paměti*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Leibniz, G. W. F., & Clarke, S. (1998). *The Leibniz-Clarke Correspondence: Together with Extracts from Newton's Principia and Opticks*. Manchester University Press.

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Massachusetts: The MIT Press.

Newton, I. (1999). *The Principia: Mathematical principles of natural philosophy*, translated by I.B. Cohen and A. Whitman. Berkeley: University of California.

Park, R. E., & Burgess, E. W. (2019). *The city*. University of Chicago Press.

Servít, F. (1907). *Eukleidovy základy*. Praha: Jednota českých matematiků a fyziků.

Tamáška, M. D. (2017). Divided twin towns in heads: Milieus of urban spaces. Case study of Český Těšín/Cieszyn. In *Advances in European Borderlands Studies* (s. 371-398). Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG.

Zorbaugh, H. W. (1929). *The Gold Coast and the Slum* (Vol. 227). Chicago: University of Chicago Press.

Internetové zdroje

Wacquant, L. (2002). Pierre Bourdieu. *Biograf* [online]. (27): 46 odst. [cit. 9.1.2019]. Dostupné z WWW: <<http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2707>>.

7 SEZNAM FIGUR

Fig. 1: Kognitivní mapa aktérky A12 (ubytovna Doudlevecká/Presslova) s některými elementy městského prostředí

Fig. 2: Kognitivní mapa aktéra A3 (ubytovna Borská) s elementy městského prostoru

Fig. 3: Geografický model prostorové sítě aktérky A1 s odpovídající kognitivní mapou

Fig. 4: Výchozí legenda pro geografickou modelaci

Fig. 5: Ubytovna Borská – hlavní výřez celkového geografického modelu prostorové sítě

Fig. 6: Ubytovna Borská jako asambláž

Fig. 7: Vztah mezi ubytovnou Borská a řetězcem Tesco

Fig. 8: Akční rádius aktéra A6

Fig. 9: Místa volnočasových aktivit s vybranými popisky a způsoby spojení mezi nimi

Fig. 10: Akční rádius aktéra A3

Fig. 11: Zastávky MHD autobus před ubytovnou Borská

Fig. 12: Akční rádius aktéra A5

Fig. 13: Průmyslová zóna Borská pole / Bory s vybranými komentáři: NC Borská pole jako rozvinutá asambláž; ubytovna Borská jako rozvinutá asambláž

Fig. 14: Ubytovna Doudlevecká/Presslova – hlavní výřez celkového geografického modelu prostorové sítě

Fig. 15: Ubytovna Doudlevecká/Presslova v kontextu hypotetické pěší sítě

Fig. 16: Plaza jako asambláž

Fig. 17: Trasa agenturního autobusu do jednotlivých továren

Fig. 18: Volnočasové aktivity, okolí řeky

Fig. 19: Trasa do Plzně z místa původu

Fig. 20: Náměstí a vnitřní město ve vztahu s ubytovnou Doudlevecká/Presslova aj.

Fig. 21: Hlavní výřez celkového geografického modelu syntetické prostorové sítě dvou ubytoven

Fig. 22: Kognitivní mapa A10

Fig. 23: Syntéza prostorové sítě dvou ubytoven s barevným rozlišením

8 RESUMÉ

The main aim of this diploma thesis was to provide the map and detailed description of the very creation of the urban space, especially in the context of two worksite accommodations in Pilsen (Czechia). This type of accommodation is generally perceived as one of the essential features of socio-cultural stratification changes in the development of contemporary central European cities. The text deals with following fundamental questions: (a) what influence do these particular places have on the concrete image and infrastructure of urban space, and (b) how is the space in the context of these worksite accommodations shaped? The diploma thesis is theoretically and methodologically embedded in the so-called relational concept of space. The basic assumption is plain: space *per se* is the result of relations between places that represent dynamic assemblages. The analysis of space creation is based upon field research(s) which combine qualitative and geographical methods. Qualitative data were mapped in a geographic information system. The resulting models encapsulate the very creation of space and, subsequently, the individual places that became the subjects of detailed analysis.